Tartu Riiklik Ülikool
soome-ugri keelte kateeder

Juhani Aho teoste „Õpetaja proua" ja „Õpetaja tütar" tõlgete analüüs.

Helle-Mai Arikainen

Diplomitöö

Juhendaja prof. vt. P. Alvre

Tartu 1969

I. Eessõna.

Käesolevas diplomitöös on võetud lähema vaatluse alla tuntud soome kirjaniku Juhani Aho teoste „Õpetaja tütar" ja „Õpetaja proua" eestikeelsete tõlgete analüüs. J. Aho romaan „Õpetaja tütar" ilmus eesti keeles 1925. a. K. V. tõlkes ja romaan „Õpetaja proua" ilmus 1924. a. V. Grünthali tõlkes.

Töö koosneb neljast põhilisest osast:

1. Leksikaalsed väljendusvahendid.
2. Fraseoloogia tõlkimisest.
3. Autori stiili edasiandmine grammatiliste elementide seisukohalt.
4. Sõnade järjekord.

Näitematerjalidena on kasutatud 1924. a. Porvoos ilmunud koguteost „Papin tytär. Papin rouva", 1924. a. Tallinnas ilmunud teost „Õpetaja proua" (tõlkija V. Grünthal) ja 1925. a. Tartus ilmunud

teost „Õpetaja tütar" (tõlkija K. V.[1]). Kuna tõlgete keel kajastab käesoleva sajandi esimese veerandi lõpp-aastate keelepruuki, on tõlgete analüüsi puhul lähtutud ka vastaval perioodil ilmunud eesti keele grammatika õpikutest ja käsiraamatutest; mõnel määral on arvestatud ka 30-ndate aastate keelepruuki.

Keeleliste abimaterjalidena on seega kasutatud järgmisi väljaandeid:

J. Aavik, Keeleline käsiraamat, Tallinn-Tartu, 1932;

J. Aavik, Soome-Eesti hõimlus ja keelemuendus, Tartu, 1926;

J. Aavik, Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika, Tartu, 1936;

V. Grünthal, Eesti keele õigekirjutus koolidele ja iseõppijatele, Tartu, 1922;

O. Loorits, Eesti keele kooligrammatika, Tartu, 1925;

E. Muuk, M. Tedre, Lühike eesti keeleõpetus, 1. osa, Tartu, 1930;

P. Puusepp, Eesti keele grammatika koolidele, Tartu, 1929.

---

[1] Kuna Konstantin Vanik on tõlkinud ka teisi J. Aho teoseid, võib oletada, et initsiaalid K. V. kuuluvad samuti temale.

Ühtlasi on abimaterjalideks olnud käesoleva töö autoril sõnaraamatud:

J. Mägiste, Soome-eesti sõnaraamat, Tartu, 1931;

Eesti õigekeelsuse sõnaraamat I–III, Tartu, 1925–1937;

Nykysuomen sanakirja I–VI, Porvoo - Helsinki, 1966;

Õigekeelsuse sõnaraamat, Tallinn, 1960.

II. Sissejuhatus.

Realistliku kirjanduse tähtsamaid esindajaid Soomes 19. saj. 80-90-ndatel aastatel oli Juhani Aho (Johannes Brofeldt). Ta oli nii tunnustatud prosaist kui ka dramaturg ja žurnalist.

Et mõista J. Aho loomingut, tema loomingu stiili, tema keele kujundite süsteemi, sellest peab lähemalt tutvuma autori isiksusega, tema psüühilise laadiga, maailmavaatega. Kirjanike psüühilisel laadil on oluline osa kirjaniku stiili kujunemisel. Psüühiline laad mõjutab üldist ellusuhtumist ja tingib loomingu stiililise omapära.

Aho uurijad on osutanud tema lapsepõlvekodu – kirikumõisa — suurele mõjule autori psüühika kujunemisel. „Juba siit arvatavasti on päritud kirjaniku naeratav vaiksemeelsus ja seesmine tõsisus, leplik ja kokkunõlaline ilmavaade ning huvi ka usulise hingeelu vastu", kirjutab romaani „Panu" tõlkija A. Anni (Annist) teose eessõnas.[1]

[1] A. Anni, Eessõna J. Aho „Panu" eestikeelsele tõlkele, Tartu, 1926, lk. 5.

Kirjaniku sõnaloomingulises protsessis toimub parimate keeleliste elementide valik. Selles valiku ja lihvimise protsessis avaldub vahest kõige selgemini autori eripära, tema individuaalne kirjanduslik käekiri ehk stiil (kitsamas mõttes).

J. Aho astus kirjandusse rahuliku ja sirgjoonelise realistina. Esimesel loomingu-perioodil (a. 1880-1893) avaldas ta teoseid, mis tõid talle tunnustust ka väljaspool Soomet. Tema teoste keele rahulik laad annab väga tabavalt edasi põhjamaa inimese iseloomu. A. Tamm märgib, et passiivsuse tunnuseid leidub ka esitusviisis ja stiilis. Aho on rohkem maalija kui jutustaja. Toimingu ja dialoogide esitus on tema romaanides nõrgem kui tegevuskoha või looduse kujutus. „Ja ta stiiliski pole midagi kiirustavat; tal on aega viibida tühistegi seikade juures, teisendada mõnest uuest küljest juba varemini mainitud või iseenesestki selget asja, samuti ümmardada lauset mahedalt kõlavaks ja rütmilt rahuliselt voolavaks." [1]

---

[1] A. Tamm, Juhani Aho elu ja looming. Keel ja kirjandus nr. 11, Tartu, 1934, lk. 31.

Tema looming toetub alati realistlikule alusele, elutõele, mis autori psüühilisest laadist tingituna on sellele omane romantiline alatoon, mida ei saa ära segada romantilise loomingulise meetodiga. Kivirähk loob oma kujundeid vahetu kaasaelamisega. Tema looduspiltides on väke eredaid värve ja varjundeid, mis seda enam sügavat tunnet. Loodus otseselt elustub ja aitab kaasa inimese hingelise seisundi paremale mõistmisele.

„... hakkasin märkama, kuidas päris igapäevased väljad ja vainud, metsatukad ja külateed raamatust vastu vaatasid. Olärkasin, et mitte müngid erilised sündmused ega tegevus, vaid lihtsalt inimene oma mõtetega ning loodus pakuvad kirjasõnaks piisavalt ainet", märgib eesti kirjanik Mimmi Nurme Aho teoste realismi kohta.[1]

„Väliselt on ta küll realist, mis hingelt romantik ja idealist", väidab O. Kallio.[2]

---

[1] M. Nurme vastus ringküsitlusele. „Keel ja Kirjandus" 1961, nr. 9, lk. 550.

[2] O. Kallio, Uudempi suomalainen kirjallisuus II, Porvoo, 1929, lk. 33.

Aho loomingu tähtsust on raske alahinnata. Aho rikastas soome kirjakeelt väljendusviisidega, õpetas paljudes teostes varjundiküllast inimhinge ja looduse kujutamist. Tema stiili võluvus innustas paljusid nooremaid kaasaegseid kirjanikke, ja soome kirjanduslikku stiili käesoleva sajandi esimestel aastakümnetel võib õigustatult nimetada „Aho stiiliks".[1]

Aho tõusis sajandite vahetusel kaasaja juhtivaks kirjanikuks Soomes ja leidis palju jäljendajaid, kes õppisid eriti ta laastudest ning tegid tema rütmilise, assonantsilise ja alliteratsioonilise stiili enestele maneeriks.

Kui „Suomen Kuvalehti" korraldas 1927. a. lugejate küsitluse kümne parima soome teose kindlakstegemiseks, selgus, et 5. ja 9. kohale olid tulnud Aho teosed, seega koguni kaks teost ühelt autorilt. (Nendeks teosteks olid „Raudtee" ja „Panu".)

Aho uurijad väidavad, et Aho on tõstnud esimesena soome kirjanduse üleeuroopalisele tasemele.

---

[1] A. Tamm, Juhani Aho elu ja looming, lk. 33.

Mis on Aho kui kirjanikule veel iseloomulikku?

Aho kirjandusliku keele „... avaldavad mõju kõigepealt rikkad ja piltlikud murdesõnad, eriti deskriptiivsed ja onomatopoeetilised verbid, millele osutab Aho poolehoidu kirjeldustes." [1]

„Kõige vahetumalt tuleb Aho isikupära esile siiski stiili musikaalsuses, s. o. kõlas ja rütmis, nii raskesti eristatavad kui nad ka on. Eriti algrüümi kasutab Aho ohtramini kui ükski teine soome proosakirjanik." [2]

Enamik Aho teoseid on tõlgitud rootsi ja taani keelde, mõned teosed on tõlgitud ka saksa, prantsuse, inglise, hispaania, tšehhi, ungari ja eesti keelde.

Eesti kirjandussõpradele sai J. Aho tuttavaks peamiselt „Noor-Eesti" kaudu, kuna „Noor-Eesti" I albumis (1905. a.) ilmus G. Suitsu sulest artikkel soome tuntud kirjanikust Juhani Ahost. 1901. a. alates on mitmed Aho teosed eesti keelde tõlgitud:

---

[1] V. Tarkiainen, Piirteitä suomalaisesta kirjallisuudesta, Porvoo, 1922, lk. 192.

[2] Sealsamas, lk. 195.

„Põlgtuse all" 1901, tõlkija P. Grünfeldt
„Üksi" 1912, autoriseeritud tõlge
„Keegi laadaline" 1917, tõlkija Konst. Vanik
„Vaikne meri" 1923, —"— Fr. Tuglas
„Õpetaja proua" 1924, —"— V. Grünthal
„Juha" 1925, —"— K. V.
„Panu" 1926, —"— A. Anni
„Õpetaja tütar" 1927, —"— K. V.
„Südametunnistus" 1927, —"— Konst. Vanik
„Laastud" 1927, —"— J. Aavik
„Raudtee" 1928, —"— G. Suits

Psühholoogiline romaan „Papin tytär" ilmus 1885. a. Aho kirjutas selle teose sama aasta suvel isakodus, Iisalmi kirikumõisas viibides. Kirikumõisa ärklitoas valmisidki romaani paeluvad leheküljed. Eestikeelse tõlke I trükk ilmus Tartus 1925. a., II trükk 1927. a.

Aho loomingus on see romaan uue arenemisjärgu alguseks: siit alates on talle eriti omane hoolikas hingeelu tundmine.

„Õpetaja tütart" peetakse esimeseks soomekeelseks realistlikuks romaaniks. Märgitakse, et just 1881-1883-ndate aastate paiku on Ahos toimunud lõplik muutumine realistiks ja et seda

on põhjustanud lähem tutvumine üle-euroopalise naturalistlik-realistliku vooluga.

Hilisem soome kirjanduskriitika hindab seda teost väga. „ „Õpetaja tütar' on esimene uusaegne, „moderne' teos soome kirjanduses." [1]

Fr. Tuglas märgib, et „Õpetaja tütar' „... oli õieti esimene katse stiilselt läbiviidud ja maitselise hingeelulise romaani alalt." [2]

Kogu teose ulatuses domineerib rahulik stiil, mis mõjub eriti hästi sellise psühholoogilise kallakuga romaani puhul. Ühtlasi paistab teose stiil silma oma alliteratsioonirikkuse poolest, mis annab keelele erilise nõlavuse. Ka autorile omane lausekehitus on stiili teenistuses.

„... kohati võib tähele panna taotlust lause ja lauseosade kolmeksjagamisens, rikkalikku algriimi, isegi mõttekorduse kasutamist." [3]

---

[1] O. Kallio, Uudempi suomalainen kirjallisuus II, Porvoo, 1929, lk. 64.

[2] F. Tuglas, Eessõna J. Aho teose „Vaikne nurk' eestikeelsele tõlkele, Tartu, 1923, lk. 9.

[3] V. Tarvainen, Piirteitä suomalaisesta kirjallisuudesta, lk. 183.

Teine psühholoogiline romaan „Papin rouva" ilmus 1893. a. Aho sõitis 1893. a. kevadel Itaaliasse, kus ta lõpetaski teose kirjutamise. Naasnud kodumaale, andis ta käsikirja kohe kirjastusele.

„Õpetaja proua" on Aho realistliku loomingu tippsaavutus.

„„Õpetaja proua" on keelelt ja stiililt meistriteos, igati kokkukõlaline ja ehtne."[1]

Teoses on leitud prantsuse psühholoogilise romaani mõjusid. (Autor viibis Pariisis 1889.–1890. a., kuhu ta suunati stipendiaadina kirjanduslikku hariduse täiendamiseks.)

Romaani stiili kohta on märgitud järgmist: „Siin oli harmooniliselt ühinenud põhjamaa kirjaniku temperament gallialise nõelterava hingelulise tähelepanu ja stiililise oskusega. Aho oli loonud meisterteose, milline seni Soomes tundmatu ja millisest ees ainelaadis ka süamaale üle pole jõutud."[2]

Juhitause tähelepanu ka rütmi plastilisusele, sõnavalikule ja kõlavusele, mis

---

[1] A. Tamm, Juhani Aho elu ja loomingu, lk. 18.

[2] F. Tuglas, Eessõna J. Aho teose „Vaikne meri" eestikeelsele tõlkele, lk. 12.

vastab õnnemailegi varjundeile. Stiil on üldiselt arenenum kui eelmistes teostes.

Soome kirjandusteadlane V. Tarvainen kirjutab teose „Õpetaja proua" stiili kohta: „Lausete musikaalsus — kõla, rütm ja laulule iseloomulik voolavus võidab üha enam pinda. Värvikaid määrsõnu kasutatakse ohtralt ilmekuse huvides, sageli kolmekaupa vihmades, allegooria kasvab, alliteratsioonid laulavad kõrvus ja alaline paralleelism muudab tähelepanu väliselt vabaus sõnade tõelisest mõttest." 1

Laused on kohati väga rikkaliku mahuga, mõttetihedad.

Mina armastan nii kangesti seesuguseid õpetaja kohti, neis on nii isesugune, muist herrasmajadest erinev loomus, mingisugune iseäraline rahu, mida on rasne määrata, aga mis tundub mulle siisgi

Mina raasatan niin kovasti tällaisia paperiloita, niissä on niin erityinen muista herrastalosista eroava luonteensa, jonkunlainen merellinen rauha, jota on vaikea määritellä, mutta joka

1 V. Tarvainen, Piirteitä suomalaisesta kirjallisuudesta, lk. 184.

tuntuu minulle kuitenkin aivan heti, kun astun portista sisään... tai ehkä se tulee vain siitä, että on lapsuutensa ja nuoruutensa niissä viettänyt. (PR 20)[1]

kohe, kui väravast sisse astun... või ehk tuleb see sellest, et olen lapsepõlve ja nooruse reis elanud. (ÕP 18).

Sellised laused aitavad muuta teose stiili rahulikuks, voolavaks.

„Tuleb vist mõõnda, et need laused mõjuvad üheskoos raskelt ja peaaegu liiga ilustatult. Romantismile omane värvi- ja pildirikkus hakkab siiski tungima selge realistliku nägemuse teel." [2]

Romaani „Õpetaja proua" tõlkija V. Grünthal on suhtunud Juhani Aho loomingusse suure austusega. Ta kirjutab:

---

[1] J. Aho teostest on kasutatud järgmisi lühendeid:
PR = Papin rouva
PT = Papin tytär
ÕP = Õpetaja proua
ÕT = Õpetaja tütar
Number lühendi järel märgib leheküljc.

[2] V. Tarniainen, Piirteitä suomalaisesta kirjallisuudesta, lk. 185.

tas: „Harva on Soome kirjanduses raamatuid, mis ehu kogu Soome tõu sisemisi omadusi nii iseloomulistest külgedest, nii peenetundeliselt ja, tahaks öelda, peaaegu muredalt paljastanuid kui Aho teosed." [1]

Ühtlasi on V. Grünthal suhtunud tollaegse kirjasõna järgi otsustades vajaliku tõsidusega ka tõlkeprobleemidesse. „Ja tõesti, kui vana ei ole meie tõlke kirjanduses saanud näha kõigesugust labastust, mõtete väänamist, tervete lausete ja kohtadegi väljajätmist, stiili, lauseehitusest ja sõnavastuvusest juba kõnelemata, millest ei näi aimu olnud, ja tõtt ütelda, see kestab ju veel edasi. Niisuguses masinliselt toimetatud tõlke voolus on siis armastusega ja kiindumusega ja peenetundeliselt tehtud tõlge seda väärtuslikum, seda silmapaistvam ja üllatavam nähtus. Sest see võib mitme asja poolest eeskujuks saada." Nii kirjutas ta 1912. aastal. [2]

---

[1] V. Grünthali artikkel ajakirjas „Eesti Kirjandus" 1912, lk. 373.

[2] Sealsamas, lk. 383.

V. Grünthal on aktiivselt tegelnud keelekŭsimustega, võttes osa ka Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkonna tööst, eriti just „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu" (1918) koostamisel. Tema sulest on ilmunud ka „Eesti keele õigekirjutus koolidele ja iseõppijatele" (1922).

Tõlkijana kuulub V. Grünthal ilmselt nende hulka, kes kalduvad tõlgetesse liigselt sisse tooma oma individuaalset keelepruuki. Ähmastab autori eriilme ja hakkab domineerima tõlkija, mitte autori stiil.

Kuigi romaani „Õpetaja proua" puhul on tegemist kunstimeisterliku teosega, ei muuda see tõlkija tööd kergemaks. Paraku teame, et originaaltesti väärtus ei kergenda tõlkija tööd, vaid raskendab ja komplitseerib seda. Mida tuumakam ja täiuslikum on originaaltekst, seda suurem on tõlkija vastutus. Mida omapärasem on teos, seda suurem on hädaoht kaotada tema paelvaid jooni.

Tõlke kvaliteet sõltub tõlkija andekusest, tema oskusest tunnetada autori

loomingulist käekirja, sisu ja vormi ühtsust ning tunnetatut edasi anda vahetult, vabalt, siiralt.

Tuntud on V. G. Belinski seisukoht, et tõlkija peab olema kunstnik.

Tõlkija peab autoriga alati otsekui ühte sulama, omandama tema „käekirja", püüdma teost nii tervikuna kui ka igas pisiasjas oma keele vahenditega täpselt reprodutseerida. See-juures ei tohi hetkeksi unustada, et tõlkija ei tõlgi mitte sõnu, vaid mõisteid, mis nende sõnade taga peituvad, samuti ka mitte teise keele grammatilisi konstruktsioone ega isegi mitte üksikuid lauseid, vaid teost tervikuna.[1]

Keskse kohal tõlkimise juures on tõlke adekvaatsuse printsiip. „Tõlke adekvaatsus tähendab originaali mõistelise sisu täielikku edasiandmist ja täisväärtuslikku funktsionaalset-stilistilist vastavust originaalile."[2]

---

1 H. Sepamaa, Pilk ilukirjanduse tõlkimise küsimustesse. „Keel ja Kirjandus" 1967, nr. 2, lk. 67.

2 A. V. Fjodorov, Введение в теорию перевода, Москва, 1958, lk. 132.

Seega kuulub adekvaatse tõlke mõistesse peale tõlgitava teose sisu edasiandmise tingimata veel vormiiseärasuste reprodutseerimine või vastete loomine, mis oleksid originaalile nii tähenduselt kui ka stiililt võimalikult lähedal.

Ühens olulisemaus probleemius tõlkija töös on autori stiili edasiandmine. Tõlkija vormimeisterlikkus seisnebki stiili edasiandmises.

Igal tõelisel kirjanikul on oma „käekiri". „Tõeline kunst ei ole mõeldav ilma tõelise originaalsuseta, ta väljendab tingimata kunstniku kordumatult eredat isikusust, kunstnikku, kes alati näeb elu oma pilguga ning osaleb tema kohta öelda oma sõna." [1] Juhani Aho individuaalsus väljendub ta teostes millaltki eredalt.

Mis on individuaalne stiil? Individuaalne stiil on kirjaniku loomingulise omapära, kõik see, mis tema loomingu sisuliste ja vormiliste väljendusvahendite hulgast on ainult temale

---

1 Marksistlik-leninlikud esteetika alused, Tallinn, 1961, lk. 534.

omane, kõik see, mis teda eristab teistest kirjanikest.[1]

Kirjaniku isikupärane stiil asetab oma mõngi teose kõigile komponentidele: keelelistele ja vormilistele vahenditele, mille abil kirjanik loob ja korrastab kujundeid, kujunditele, mis on ilukirjandusele spetsiifilise emotsionaalse väljenduse vahenditeks ja ühtlasi teose ideelise sisu kandjateks, ja ka teose ideelisele külgele.

Kirjaniku individuaalse stiili uurimisest lähtudes peame sõnavarast esmajoones käsitlema seda osa, mis on sellele kirjanikule eriomane.
Peale sõnavara tuleb kirjaniku isikupärase stiili vaatlemisel mõnikord arvestada ka temale eriti iseloomulike morfoloogiliste vormide, sufiksite ja teiste elementide esinemist. Suur tähtsus on kirjaniku lauseehituse eripärtel.

Lõpuks kuuluvad keeleliste vahendite hulka ka autori poolt kasutatud rahvapärane fraseoloogia ja mitmesugused for-

[1] M. Veithal, Kirjaniku individuaalsest stiilist. "Looming" 1964, nr. 2, lk. 296.

maalsed kõne-, lause- ja sõlakujundid, millel ei ole kirjaniku individuaalse stiili väljaselgitamisel kaugeltki viimasejärguline tähtsus.

Nimetatud põhimõtteid arvesse võttes tuleb läheneda ka tõlketeose stiilile.

III. Leksikaalsed väljendusvahendid.

Kirjanduteoses kõige tähtsam on keel. Seda tõendab ka tuntud tsitaat M. Gorkilt: „Kirjanik muudab töötades üheaegselt teo sõnaks ja sõna teoks. Põhiaine, mille kallal kirjanik töötab, on sõna." [1]

Seega on keel ilukirjanduslikku teose põhiline materjal, teose vormi põhiline element.

Tõelises kunstiteoses võtab iga sõna kujutusvahendina osa teose sisu avamisest. Selle tõttu on autori sõnavaliku tegelikkuse nähtuste edasiandmisess ja hindamisess esmajärgulise tähtsusega.

Sõnavaraliste ehk leksikaalsete väljendusvahenditena esinevad sünonüümid, arhaismid, dialektismid jne.

1. Sünonüümid.

Sünonüümide all mõtleme tähenduselt lähedasi sõnu. Sünonüümid märgivad lähedaste, kuid mitte identsete nähtuste ja mõistete mitmesuguseid varjundeid. [2]

---

[1] M. Gorki, Kirjandusest, Tallinn, 1948, lk. 110.

[2] B. Sõõt, Kirjandusteooria lühikursus, Tallinn, 1966, lk. 58.

Sünonüümide esinemine ilukirjanduslikus tekstis raskendab tunduvalt teose tõlkimist, sest leksikaalsete üksuste tähendused kattuvad kahes keeles harva ja seega on sageli raskendatud otsida sünonüümide vastavust keelte vahel. Ühe põhjusena, miks iga ilukirjanduslik teos tõlkes paratamatult midagi kaotab, kahvatumaks muutub kui algkeeles, tuuakse tavaliselt ette sünonüümide süsteem, mis igas keeles on erinev.

Mõnede kirjaniku stiili omapäraks on ühelt poolt sünonüümirohkus, teiselt poolt võib stiilivõtteks pidada ka sünonüümide vältimisi teatavail juhtudel.

Missugune on Atho teoste keel sünonüümide osas? Tuleb juba algul märkida, et autor pole seadnud endale eraldi eesmärgiks saavutada värvikirkust sünonüümide suhtes. Tema teostes leiab kajastust igapäevane kõnekeel, ülelüngset ega kunstlikult väljamõeldud sõnamängu teostes ei kohta. Atho teoste võluvuse ühes põhjuses tuleb kahtlemata pidada lihtsat ja loomulikku sõnastust, mille abil muudab ta teose lugejale väga lähedaseks. Atho loomingus esi-

neb küll sünoniüüme, küd need moodustavad orgaanilise terviku teoste teiste leksikaalsete elementidega ja on oskuslikult allutatud teose sisu avamisele.

Tõlkija V. Grünthal on saavutanud kohati häid tulemusi sünoniüümika edasiandmisel.

Maisema, joka lepäsi kesäyön-unelmissaan, silmillä hieno verho kesäistä auerta, oli nyt niin onnellinen ja tyytyväinen. (PR 25)	Maastik, mis suveöö unelustes hingas, silmil peen linik suvist auru, oli niiid nii õnnelik ja rahulolevane. (ÕP 22)

„levätä" tõlkevasteteks on „puhata", „hingata (väsimusest)", „pikutada", „lamada", „lebada", „magada".

Antud sünoniüümiga eestikeelses tõlkes on rõhutatud looduse suuremat hingestatust.

Muutamissa päivissä hän oli kuin kehittynyt nuoremmaksi ja noussut kuin nuuduksistaan. (PR 131)	Mõne päevaga oli ta nagu nooremaks harenenud ja kidumast virgunud. (ÕP 105)

„nousta" tõlkevasteteks on „tõusta", „üles tõusta", „kerkida", „üles minna", „virguda". Tõlkija on jällegi valinud hea sünoniüümi.

Tõlkes esineb aga ka selliseid sünonüüme, mis mõjuvad teose stüülilise terviku seisukohalt negatiivselt.

Pian oli metsätaival päättynyt, ja kun tie oli kulkenut metsäjoen poikki, jonka yli vei kaitainen karjasilta, kävi se nousemistaan nousemaan. (PR 201)	Pea oli metsatee lõpnud ja kui tee oli piki metsajõge läinud, mille üle ahtake karjasild viis, ülenes see ühtejoont. (ÕP 158)

Keelend „üleneda" esines küll tolleaegses eesti keeles, kuid see sobib rohkem pidulikku, ülevasse stüili.

Kun Elli nousi rannasta pihaan, tuli Olavi puolitiessä vastaan. (PR 133)	Kui Elli ülenes rannast õue, tuli Olavi pooles tees vasta. (ÕP 107)

Ka antud kontekstis pole see keelend sobiv. Tõlkija on seda kasutanud aga veel mitmes lauses. Vaadelgem ainult ühte lauset lisaks, kus sama keelend rikub lause sõnastust.

Mutta Elli hiihtää ja hiihtää, vitilumi lähtee edellä juoksemaan, hän kiertää niemen nenitse, nousee metsään... (PR 127)	Aga Elli ajada suksi ja ajada, päälmine lumi minna eel jooksma, ta pöörda neeme ninast kaudu, üleneda

| metsa... (ÕP 103)

Tõlkija V. Grünthal pole aga olnud järjekindel sõna „nousta' tõlkimisel. Esineb ka selliseid lauseid, milles nimetatud verb on loomulikumana ja lihtsamana edasi antud.

| „Mennäänkö ensin taloon, vai noustaanko esin „temppelin hajalle"?" (PR 201) | „Kas läheme enne majasse või läheme esite üles „templi hajale." (ÕP 159)

| Ja pihaan tultua hän nousi huoneeseensa". (PR 225) | Ja õue tuldud läks ta üles oma tuppa. (ÕP 177)

Verbide tõlkimisel on püütud saavutada enam-vähem sõnasõnalist vastavust. Ainult paaris lauses esineb omapoolseid otsinguid mõtte edasiandmisel.

| Mutta yht'äkkiä leimahti hänen mieleensä ajatus, joka sai hänet pystyyn hyppäämään. (PR 112) | Aga äkki lõkendas ta meele mõte, mis ta pani püsti hüppama. (ÕP 90)

Sõna „leimahtaa" tavaliste tõlkevastete hulka ei kuulu „lõkendada", kuid tõlkija on püüdnud leida uusi kombinatsioone. Tulemus pole küll õnnestunud.

Kui kaks erinevat verbi on tõlgitud ühe

tõlkevastega ning selline näitus esineb veel kogumi ühe ja sama lause piirides, süs viitab see mõneti mittemillaldasele tähelepanule teose keele suhtes.

Ei hän kaivannut häntä nyt alas tulevaksikaan, ei ikävöinyt, vaikka hän olisi viipynyt kuinka kauan tahansa kamarissaan. (PR 103)	Ta ei igatsenud niid, et ta alla tulengi, ei igatsenud, ehu mill ta kui kaua tahes omas kambris oleus viibinud. (ÕP 83)

Mitmekesisemaid lahendusi on saavutatud sünonüümika osas noomenite tõlkimisel. Esineb näiteid, kus tõlkekeele seisukohalt on kasutatud üsna õnnestunud sõna.

...ja hiukan ulompana niemen käyjessä vanha nuottakota. (PR 2)	...ja vähe eemal neeme ninas vana võrumaja. (ÕP 3)

„käänki" tõlkevastetena on „terav ots", „teravik", „tipp," kuid sünonüümina sobib ka „nina."

Sõna „vintti" sünonüümidena on kasutatud „valdas", „roog."

Ja nyt tuli nähdessä tätä yön hiljaisuudes-	Ja niid tuli seda öö vaikuses lebavat

sa lepäävää talsa sen aittoja, kaivon vinttiä ja navettaa, tallia, peltoja ja pientä rakennusta sama halu taasi sin. (PR 72)	maja, selle aitu, kaevu valdast ja lauta, talli, põlduid ja väiest ehitust nähes sama soov tagasi. (ÕP 60)
... ei kuulu muuta kuin kellon nappaisu ruokasalin seinältä ja ulkona silloin tällöin kaivon vintin narina. (PR 127)	... muud ei kuulu kui kella löökisid söögitoa seinalt ja väljas aeg ajalt kaevu roo viinat. (ÕP 102)

Mõnes lauses võib kohata aga päris ootamatuid sünoniime.

Ravakasti tarttui Olavi taaapäin aisan kärnün ja ajoi yhdellä sysäyksellä senä kärryt että Ellin edellään liiteriin. (PR 72)	Napsanalt haaras Olavi tanna poolt aisa otsast kinni ja ajas ühe sõuksuega vankri ja Elli enese ees kuuri. (ÕP 60)

„sysäys" on „tõuge", „liine", „müüs", „tonus." Selline on sünoniimide rida, mis on fikseeritud „Soome-eesti sõnaraamatus." Tõlkija on ilmselt püüdnud säilitada tõlgi-

tavale sõnale lähedast häälikulist koostist.

Samas lauses pole sõna „ravakasti" tõlkena sõna „napsakalt" ka kuigi hea, kuna on tegemist juba hoopis teistsuguse tähenduslikku varjundiga. Ootuspärasem oleks olnud „nobedasti", „väledasti".

Mittekohane on ka järgneva noomeni vaste:

Siinä oli pykälä kalliossa... (PR 7)	Sääl oli pugal kaljus... (ÕP 7)

Kuigi sõna „pykälä" tõlge on õige, oleks tulnud eelistada sama sõna sünonüüme „sälu", „täke", „hammas" jne.

Tõlkekeele seisukohalt mõjub võõrana ka järgnev tõlkevaste:

Metsän rantaa ehdittyään hiljeksi hevonen kulkuaan... (PR 63)	Metsa pardasse jõudes tasandas hobune käigu... (ÕP 52)

Kuigi sõna „parras" on mõnikord tähenduslikult võrdne sõnaga „äär", ei saaks seda kasutada antud kontekstis.

Noomeni „eukko" puhul on V. Grünthal andnud mitmeid sünonüüme, neist mõned koguni meelevaldselt.

„...pitää sanoa eu-	„...peab ümardajatele

koille, että pistää kiinni..." (PR 32)	ütlema, et nad kinni pistavad..." (ÕP 27)

Omadussõnaliste sünonüümide puhul on tõlkija kõige rohkem läinud oma teed.

„Särmi! Se on kovin mommamainen kala..." (PR 94)	„Säng! See on väga plebeiline kala..." (ÕP 76)

Täiesti põhjendamatult on tõlkija valinud võõrsõna. Stiili suhtes hoopis paremini oleks sobinud sõna „mommamainen" tõlkena „mihaulik", „mohmaras" jne.

Mõni tõlkevaste koguni rasvendab kontesti mõistmist.

Se oli soma, vaaleatukkainen, pyöreämuotoinen ja korkeakarvainen tanakka tyttö. (PR 25)	See oli kena, valvakate jumstega, ümmarguse näoga ja kõrge rinnaga tuvas tüdruk. (ÕP 22)

„Tuvas" asemel oleks ootuspärasem olnud „tursus" või koguni „tüse".

Kontekstist mitteõigete arusaamist võib tekkida üsna mitme keelendi puhul.

Samat viattomat, vähän yksinkertaiset silmät... (PR 23)	Samad süütumad, vähe lihtsameelsed silmad... (ÕP 21)

„Yksinkertainen" on „lihtne", „kohtlane",

„naiivne!" Seega mitte „lihtnorralised silmad", vaid näiteks „naiivsed silmad" oleks sobinud öelda Ellist kõneldes.

Ääni ilmaisi hänen mielialansa. Se oli katkera ja <u>särmikäs</u>. (PR 110)	Hääl ilmutas ta meeleolu. See oli kibe ja <u>serviv</u>. (ÕP 83)

Sõna „serviv" ei sobi kuidagi „meeleolu" juurde. Võiks olla „tahumatu", „lihvimatu", „nurgeline."

Kaikki hänen liikkeensä olivat varmat ja <u>tarkat</u>... (PR 18)	Kõik tema liigutused olid kindlad ja <u>karvapäälsed</u>... (ÕP 16)

Mitte „karvapäälsed", vaid „täpsed":

Taampana kohoava kivikkomäki, jonka harja kasvoi <u>läpikuultavaa</u> metsää... (PR 2)	Tagapool kerkiv kirikumägi, mille hari <u>valedat</u> metsa kasvis... (ÕP 3)

„Läpikuultava" tõlge on „läbipaistev", sünoniiumina võib kasutada ka „valev." Seega peaks kontekstis olema „valevat metsa."

Adverbide osas esineb kõrvalekaldumisi vähem. Ainult mõningates lausetes pole soomekeelne adverb õige tõlkevastega või sünoniiumiga edasi antud.

Aurinko kallistui hiljâlleen länteen... (PR 8)	Päike kaldus pikka lääände... (ÕP 9)

Kohasem oleks „pikkamisi", „tasakesi", „vaikselt."

Tõlkijad, eriti aga tõlkija V. Grünthal on mõnevõrra kahjustanud tõlgete leksikaalset külge ebaoskuslikult valitud sünoniiimide osas. Eestinduses esineb seega sünoniiimika edasiandmisel mõningaid tõlkeviperusi.

2. Fennismid.

Romaani „Õpetajâ proua" tõlke üheks oluliseks iseärasuseks on rohke fennismide kasutamine, nii et teose lugemine on kohati isegi raskendatud, kuna mõne sõna puhul võib tekkida soome keelt mittevaldaval lugejal arusaamatusi sõna tähenduse osas. On raske otsustada, miks tõlkija V. Grünthal on kasutanud nii palju soomepärasusi. Võib ainult oletada, et see oli tal üheks abinõuks teose soomepärase koloriidi edasiandmisel.

Tõlkija pole aga olnud fennismide osas kuigi järjekindel. Seda tõendab asjaolu,

et ta pole kogu tõlke ulatuses mõnd sõna andnud fennismina, vaid mõnes kohas on andnud eestikeelsena.

Ja kun Elli katsahti ulos maisemaan ... (PR 214)	Ja kui Elli välja maisemaa poole vaatas ... (ÕP 168)

Õigem oleks: „maastikku"

Sama sõna esineb aga ka korralikult tõlgituna.

...tuo eilinen haaveellinen lempeän lämmin maisema näytti nyt niin färneviltä ... (PR 216)	...see eilne unistav armsalt see maastik näitas nüüd mõistlikuna... (ÕP 170)

Soome sõnade „puolustaa" ja „puolustautua" tõlge on „ennast vabandada püüda", „ennast õigustada püüda." Tõlkija ütleb aga eesti keeles „poolustada."

...hän teki uusia syytöksiä itseään vastaan ja antoi Ellin puolustaa teroaan. (PR 125)	...ta tegi uusi süüdistusi enese vastu ja lasks Elli oma tegusid poolustada. (ÕP 101)
...ja hänen olisi tehnyt mieli sotenxuten puolustautua. (PR 106)	...ja tal oleks tahtmine olnud midagi ennast poolustada. (ÕP 85)

Täiesti korrektne tõlge on antud sama sõna

puhul järgmises lauses:

„Sitä suurempi syy on minulla toivoa, että te puolustatte minua." (PR 136)	„Seda enam asja on mul loota, et te mind kaitsete." (ÕP 109)

Kuigi sõna „astja" esineb ka eesti keeles juba pikka aega, tuleb teda antud kontekstis pidada siiski fennismiks, sest ta esineb tähenduselt teise mahuga kui eestikeelne „astja." Eesti keeles tähendab „astja" puust nõu, anumat, esinedes praegu põhiliselt saartemurdes.

Poika oli juuri korjaamassa astiaansa uutta salaunaa... (PR 139)	Poiss oli just oma astjasse uut viidikat korjamas... (ÕP 112)

Vaevalt, et poiss pani nalad puust anumasse.

Tavallisesti asetti Elli aina astian täynnä tuoreita kurkkia keskelle pöytää... (PR 120)	Tavaliselti asetas Elli ikka astja täie värskeid lilleseid kesk lauda... (ÕP 96)
Salin avonaisten ovien läpi erotti hänen sanan, samalla kuin palvelijat yhtä	Saali avatud uste läbi eraldas ta iga sõna samal ajal, kui teenijaol ühte puhku köögis ast-

mittaa kalistelivat keittiössä astioitaan. (PR 13)	jaid kõlistasid. (ÕP 12)

Romaanis „Õpetaja tütar" on antud see sõna aga eestindatuna.

Kävi niitä kellarissakin, ovessa kolistelivat ja astioita kellarin sisässä liikuttelivat... (PT 8)	Neid käis keldriski: kolistasid uksega, liigutasid anumaid... (ÕT 12)

Järgnevad fennismid „Õpetaja proua" tõlkest esitan alfabeetilises järjekorras.

... yliskamariin, joka varta vasten oli laitettu vieraan asuttavaksi. (PR 4)	... ülemisesse kambri, mis just seks otstarbeks vööra asutavaks oli seatud. (ÕP 6)

Õigem oleks: „elamiseks".

Mutta Elli hiihtää ja hiihtää... (PR 127)	Aga Elli ajada suksi ja ajada... (ÕP 103)

Õigem oleks: „suusatab"

... kaulus kiilloitettu ja siihen sidottu heleänsininen, pitkä kravatti. (PR 29)	... krae triigitud ja selle külge hele sinine pikk kravatt seotud. (ÕP 24)

Parem oleks: „kaelaside", „lips".

... ja päästeli sitä tehdessään auki kau-	... ja päästis seda tehes lahti oma krae ja

luxsensa ja kravattin-
xa. (PR 23)

kravati. (ÕP 21)

„Vaan sinä olet laih-
tunut." (PR 33)

„Aga sina oled laih-
tunud." (ÕP 28)

Õigem oleks: „lahjemaks jäänud."

Ei toden totta maxa
vaivaa sen tähden
rauhaansa rikkoa,
särkeä mielensä malt-
tia ja kirjainsa kan-
sia. (PR 235)

Tõe poolest ei maksa
vaeva sellepärast oma
rahu rikkuda, meelemal-
ti murda ja raama-
tute kaasi ära lõhku-
da. (ÕP 184)

Õigem oleks: „meelerahu", „tasavaalu".

Niihin oli noihin vä-
rittömiin ja vähän li-
kauttuneihin seiniin
ja noihin kuluneih-
hin huonekaluihin
painunut koko hei-
dän avioelämänsä
ikävyys ja yksitoik-
koisuus. (PR 114)

Neisse värvitumisse, ju
vähe määrdunud sei-
nadesse ja neisse ku-
lunud mööblitesse
oli kogu nende abielu
igavus ja üksluisus
painunud. (ÕP 92)

Õigem oleks: „vajunud", „laskunud".

Emäntä ilmotti, että
vieraille oli tehty tila
toiselle toiseen ait-
taan, ja vetäytyi vä-
hän ajan päästä

Perenaine ütles, et võõ-
rastele oli ase teisele
teise aita tehtud ja
läks vähese aja pä-
rast laste juure pirtti.

lastensa luo pirttiin. (PR 211)	(ÕP 167)
...isäntä kuui puoli-ääneen lehteä pirtin ikkunan alla... (PR 214)	..peremees luges pool-kõvasti ajalehte pirdi akna all... (ÕP 168)
„Siten, että tuollaisille perustuksille rakennetut avioliitot aina lopulta kuitenkin sortuvat tavalla tai toisella!" (PR 67)	„Seda viisi, et seesugustele alustele ehitatud abielud ikka lõpuks siiski sorduvad ühte või teist viisi. (ÕP 55)

Õigem oleks: „varisevad kokku", „purunevad".

Tavela olisi nälkäväsi mennyt mielellään munaan, mutta Elli ei suostunud. (PR 109)	Tavela oleks näljatavasti läänud hää meelega kaasa, aga Elli ei soostunud. (ÕP 88)

Tõsi küll, seda sõna juba kasutati eesti keeles mõnevõrra tol ajal. Mägiste sõnaraamatus on „suostua" tõlkevasteteks „nõus olla", „päri olla", „soostuda", „(millegagi) nõus olemist anda".

Hänen suostumuksensa ei ollut vapaaehtoinen. (PR 222)	Ta soostumine ei olnud vabatahtlik. (ÕP 175)
Silloin hän usein	Siis hüüdis ta sage-

muiden maata mentyä hiipii ulos, ottaa suksensa ja lähtee hiihtelemään alas jäälle. (PR 127)	dasti muude magama mineku järge välja, võtta omad suused ja minna alla jäale suusi ajama. (ÕP 103)

Õigem oleks: „suusad."

Mitä taneita hänellä oli siihen, ettei hän kokonaan ollut erehtynyt? (PR 148)	Mis tageid oli tal selle kohta, et ta koguni eksinud ei olnud? (ÕP 119)
...ja tiedusteli häneltä päivällistä syötäessä, missä kylissä kinnereitä pidettäisiin. (PR 105)	...ja teadustles talt lõunat süües, kus külades loetamised peetavat. (ÕP 85)

Õigem oleks: „päris", „kuulas järele".

...josta hän tyynellä säällä kuuli niiden koneen tykytyksen... (PR 7)	...kust ta tüüne ilmaga kuuli nende masinate tümina... (ÕP 7)

Sõna „tüün" küll juba kasutati tol ajal eesti keeles mõnede autorite poolt, näiteks Mägiste oma sõnaraamatus fikseeris sõna „tüün(e)" eesti keles. Tänapäeva eesti keles on ta juba antüüne sõna, esineder nii vormis „tüün" kui ka „tüüne."

Jäävi oli nyt kokonaan tyyntynyt... (PR 94)	Jäw oli niiud koguni tüündunud... (ÕP 76)

Õigem oleks: „vaikseks jäänud".

Ja se uudistuu tietysti, tuo viimesunnuntainen surkeus, josta hän niin elävästi oli kertonut. (PR 236)	Ja see uudistub see viimase pühapäine kurbus, millest ta nii elavasti oli jutustanud. (ÕP 185)

Õigem oleks: „kordub", „uueneb", „värskendub."

„Saako sen sitten lukea sen kirjanne, kun se valmistuu?" (PR 84)	„Kas võib siis seda teie raamatust lugeda, kui see valmistub?" (ÕP 69)

Õigem oleks: „valmis saab", „valmib."

Teose rahvuslikku koloriiti ei aita edasi anda mitte originaali keele ja grammatilise struktuuri jäljendamine, vaid hoopis teised faktorid. F. Engels märkis 1885. a. oma artiklis „Kuidas ei tule Marxi tõlkida?" esmakordselt tõlketeooria ajaloos, et teose mõistmiseks (ta mõtles Marxi „Kapitali) on vaja mitte ainult täiuslikult osata kõnekeelt ja kirjanduslikku keelt, vaid ka „midagi teada saksa elust".[1]

Rahvuslik koloriit antakse edasi antud rahva rahvuslikku ja sotsiaalsesse oma-

[1] К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. XVI, ч. 1, lk. 230.

pärasse põhjaliku süvenemise tõel, selle tõel, et kuke kaudu väljendatause rahva psühhilist laadi ja seda, kuidas rahva psühhiline laad „kajastub autori individuaalses stiilis." [1]

K. V. tõlkest õhkub siiski teose soomepärast koloriiti, kuid seda pole tõlkija saavutanud mitte originaali keele ja grammatilise struktuuri jälgendamisega, vaid on leidnud rahvusliku laadi väljendamiseks teisi keelelisi vahendeid.
V. Grünthali tõlge on rohkete fennismide tõttu väga raskepärane.

3. Dialektismid.

Kuna tõlkija V. Grünthal tundis hästi Saaremaal ja Muhumaal kõneldavat rahvakeelt, on ta tõlkeski paigutanud hulgaliselt dialektisme. Mitmed neist on tuntud ka Kirde-Eesti vannikumurdes, nagu selgus EdNSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi murdekogude sedelitega tutvumisel. Dialektismide kasutamine on tunduvalt vinasta-

[1] И. А. Кашкин, Ложный принцип и непригодные результаты. „Иностранный язык в школе" 1952, № 2, lk. 34.

nud teose tõlke kelt sõnavara osas.

Alljärgnevalt vaadelgem näiteid neist dialektismidest, mis esinevad nii saarte- kui rannikumurdes.

Uunin reunan <u>kep-</u> <u>pera</u> oli kaikista so- pivin paikka, ja sii- hen hän sen jätti. (PR 5)	Ahju ääre <u>mõnts</u> oli kõigist kõige sünd- sam koht ja sinna ta selle jättis. (ÕP 6)

„Mõnts" tähendab murdeti „jäme, kummis koht." Eesti kirjakeeles pole see sõna juurdunud.

...paitsi päivänpais- tetta, lämmintä ja valoa, jona täytti pihamaan ja <u>huljui</u> huoneissa ulos ja sisään avonaisten ovien ja ikkunoiden kautta. (PR 181)	... pääle päevapaiste, sooja ja valguse, mis täitis õuepääle ja <u>huljus</u> hooneis välja ja sisse lahtiste us- te ja akende kaudu. (ÕP 144)

„Huljuma" tähendab murdeti „pinaldaselt liikuma", hõljuma." Ka tänapäeva kirjakeelde on see dialektism tulnud, tähendades „tasa liikuma, heljuma."

Elli istui muista vä- hän loitommalle, tyy- nen puolelle, missä	Elli istus muist vähe eemale tüüne poole- le, kus sile tagaperi

...ileä tanalaine aina tuon tuostamin rantaa nuolaisi... (PR 246)	...laine ikka aeglaselt randa nooliš... (ÕP 192)

„Nõolima" tähendab „limpsama, nilpsama, ämmi keelega tõmbama."

...ruispelto polkuineen, vatukko aidan varrella... (PR 2)	...rukkipõld jalgrajaga, vaarikapuhmad aia lappes... (ÕP 4)

„Lappes" tähendab murdeti „ääres, kõval, juures."

Enamiku tõlkes leiduvaid dialektisme on levinud aga põhiliselt üksnes saartemurdes.

...vaaleansininen venhe, joka kaarevan sulavana lepäsi omilla siloisilla teloillaan... (PR 2)	...valkjasinine vene, mis kaareliselt sulavana puhkas omil nastudega telgedel... (ÕP 4)

„Tela" tähendab saartemurdes „ümmargune puu, mida mööda paati vette v. veest välja veeretatakse." Kiyánceles vastab sellele „aluspuu, alusrull, valts."

„Nast" on samuti vanem sõna, esineb juba Wiedemanni „Saksa-eesti" sõnaraamatus." Kahjuks polnud murdeuurijate materjalide põhjal kindlaks teha selle sõna esinemist saartemurdes.

Olavin valtasi poikamainen vallattomuus, hän teki pitkiä hyppyjä sapilaansa varassa ja heitteli kuperkeikkoja ladon heinissä. (PR 118)	Olavi valdas poisitaoline vallatus, ta tegi pikki hüppusi rahete varal ja heitis kukerpalli küüni heinades. (ÕP 95)

„Rahe" tähendab „heinakandepuu".

...pienet virit vain siellä täällä osoittivat, missä muikut pistelivät. (PR 98)	...väikesed virud sääl-täal osutasid, kus ääbised pisasid. (ÕP 79)

„Viru" tähendab „veekeeris." See sõna esineb ka kirjakeeles.

„Pisama" tähendab „tormima".

Rakennuksen päädyn ympäri kiersi hän, puutarhaan, jonne mennessä portti narahti jokakerta niin aivan samalla tavalla. (PR 6)	Ümber maja otsa sammus ta aida, kuhu minnes värk kiiksus iga kord üsna sama moodi. (ÕP 7)

„Värk" tähendab saartemurdes „jalgvärav."

Kaukaisista salmista tuolta jostain kuului yöllisen kalamiehen soutua... (PR 26)	Kaugetelt salmedelt sääl kustgi kuulles õise kalamehe sõudu... (ÕP 23)

„Salm" tähendab „väike väin."

Ruis alkoi jo kellastua ja oli mennyt lakoon paikoitellen. (PR 251)	Rukis hakkas juba kolletama ja oli paiguti laole läinud. (ÕP 196)

„Laole" tähendab „lamakile, maha".

...mutta hän tuli tarhalta täyttä, vaahtoavaa raintaa kantaen... (PR 210)	...aga ta tuli karjataralt täit vahtuvat raandat kandes... (ÕP 165)

„Raand" tähendab Kihelkonna murrakus „puust ämber." Öeldakse ka „(lüpsi)kibu, lüpsivaand".

Ei olisi viitsinyt panna tikkua ristiin. (PR 133)	Ei oleks kehanud tikkugi risti panna. (ÕP 107)

„Kehama" tähendab „vaevaks võtma, viitsima."

Korkealla ilmassa lensi kaakottava kuikka pitkiä poutia luvaten. (PR 98)	Kõrgel õhus lendis kaagutav karalat piki selgeid lahuseid loovides. (ÕP 79)

Kirjakeeles tuntakse seda veelindu „kauri" nimetuse all.

Hänen oma, kapea polkunsa poikkesi vasemmalle... (PR 7)	Ta oma kabe jalgrada põikas vasakule... (ÕP 7)

„Kabe" tähendab „kitsas".

Hän tuskin mahtui	Vaevalt mahtus ta ka-

kaitaiselle istuimelle leveän vierustoverinsa kupeelle... (PR 156)	bedale istmele laia seltsilise kõrvale... (ÕP 125)

Soomekeelsed sõnad „kapea" ja „kaitainen" on mõlemad tõlgitud dialektismiga „kabe." See on õige, kuna mõlemad soomekeelsed sõnad on tähenduselt samad, moodustades sünoniiumid.

Dialektismi „ahu" pole tõlkija kuigi järjekindlalt kasutanud.

Etäämpänä tien pohjassa valaisi aurinko puita ahon laidassa mäen päällä... (PR 44)	Kaugemal tee otsal valgustas päike puid ahu servas mäe pääl... (ÕP 37)

„Ahu" tähendab „kuiv ja kõrge õhukese mullakihiga maa."

Kuid teisal pole dialektismi.

Mutta yhä vaikeampi oli hänen päästä siihen mielentilaansa, jonka hän niin voimakkaasti oli tuntenut tuona yönä aholla istuessaan?" (PR 188)	Aga ikka raskem oli tal sellesse meeleolusse saada, mis ta nii võimsasti oli tunnud sel ööl aasal istudes. (ÕP 149)

Kokkuvõtteks võib märkida, et tõlkija

V. Grünthal on suutnud muuta tänu dialektismide rasutamisele oma tõlke keele sõnavaraliselt rikkamaks, mitmekesisemaks.

IV. Fraseoloogia tõlkimisest.

Kirjaniku loomingulise maneeri, tema stiili väljaselgitamisel on fraseoloogial täita oluline osa, sest püsivad sõnaühendid aitavad esitatavat emotsionaalsem muuta, kõige erinevamaid mõisteid ja mõttekäike väljendada värvikalt, nüansirikkalt ning sageli ka keelele ekspressiivsemalt. Seetõttu peetakse fraseoloogiat keele „soolaks".

Selleks et analüüsida kirjandusteost, tuleb kahtlemata teostada ka teose fraseoloogiline analüüs. Millised on selle eesmärgid? Nõukogude keeleteadlane A. I. Jefimov kirjutab: „Teose fraseoloogilisel analüüsil on järgnevad eesmärgid: piiritleda kirjaniku poolt antud fraseoloogiliste ühikute koosseis, määrata allikad, kust see fraseoloogia on saadud, näidata, kuidas autor kasutab fraseoloogiat loovalt, seda muundades, vahelduses ja ühest stilistilisest ofäärist teise paigutades."[1]

Mis muutub meie fraseoloogilises koos-

[1] A. I. Ефимов, О языке художественных произведений, Москва, 1954, lk. 181.

seisu? Keele fraseoloogilise koosseisu all mõistetakse seda tarvitusel olevate tabavate, sageli korratavate, sõnade järjekorra suhtes püsivate „lend"-väljenduste tagavara, mis esineb rahvalikus keeles ja mida tarvitatakse kirjanduslikes teostes väga mitmesuguselt.

Keele fraseoloogilise väljendi ehk fraseologismi piiritlemiseks on antud rida definitsioone. J. Valgma oma artiklis „Eesti keele fraseoloogiast" defineerib fraseoloogilist väljendit järgmiselt: „Fraseoloogiline väljend on selline kahest või mitmest sõnast koosnev keeleline väljend, mis omab eritist kujukust ja milles sõnad on niivõrd tihedasti kokku sulanud, et nad moodustavad ühe leksikaalse (mõttelise) ja süntaktilise ühiku."[1]

F. Vaun annab aga järgmise definitsiooni: „... fraseologism on püsiühend, mida iseloomustab täielik komponentide tähenduslik kokkusulamine, metafoorsus ja realiseerumine ainult teatava(te) grammatilis-semantilis(te) konstruktsioon(i)de)

[1] J. Valgma, Eesti keele fraseoloogiast. „Nõukogude Kool" 1955, nr. 3, lk. 145.

koosseisus." [1]

Fraseoloogilise väljendi põhitunnuseks peavad mõtmed autorid ümsmeelselt selle püsivust. Edasisel analüüsil lähevad aga arvamused lahku. A.M. Babkin, vene kuie akadeemilise fraseoloogiasõnastiku koostajaid, esitab püsivuse kõrval veel kaks fraseologismi tähtsamat tunnust: 1) selle mõtteline tervikulikkus ehk jagamatus (смысловая целостность), mis kujuneb ühendi koostisosade iseseisvate tähenduste nõrgenemise tagajärjel, ja 2) metafoorsus. Olulise momendina tõstab A.M. Babkin veel esile enamiku fraseologismide tugevat ekspressiivsust ja emotsionaalsust.

Ka fraseoloogiliste väljendite liigitamisel on keeleteadlaste vahel erinevamusi. Akad. V.V. Vinogradov eristab üldse kolme rühma püsivaid sõnaühendeid: 1) fraseoloogilised liitumid, idioomid (фразеологические сращения), 2) fraseoloogilised ühendid (фразеологические единства) ja 3) fraseoloogilised

[1] F. Vaik. Fraseoloogia ning värsked tuuled. „Keel ja Kirjandus" 1969, lk. 159.

kombinatsioonid (фразеологические сочетания).[1] Ülejäänutes kuuluvad esimesse ja teise rühma vastavalt tänapäeval sisuliselt motiveerimata ja motiveeritud täielikult ümbermõtestatud (metafoorsed) ühendid, kuna kolmas rühm hõlmab eeskätt ainult osaliselt fraseoloogiliselt seotud komponentidega piiravaid kombinatsioone.

Eesti keele seisukohalt tundub otstarbekas koondada esimese ja teise rühma frasseologismid ühte rühma. F. Vaan soovitab järgmist liigitust: 1) fraseoloogilised väljendid ja 2) fraseoloogilised kombinatsioonid e. fraseoloogilised klišeed. Kaheliigilise jaotuse on andnud ka J. Valgma: 1) idioomid, 2) fraseoloogilised ühendid.

Idioom on fraseoloogiline väljend, milles sõnad on üksteise suhtes süntaktiliselt piiritlematud ja teiste sõnadega asendamatud.

Tõlkimisel tuleb idioom asendada kas temale vastava vaba sõnaühendiga, teise idioomiga või sõnaga.

---

[1] В.В. Виноградов, Русский язык, Москва-Ленинград, 1947, lk. 21.

Fraseoloogilises ühendis pole sõnad kaotanud oma esialgset sisu, mistõttu on selgesti näha nende tarvitamist ülenantud tähenduses. Fraseoloogiline ühend on mõnsa vabam, lähenedes vabale sõnaühendile. Fraseoloogilisel ühendil esineb harilikult üks või mitu järgnevat kolmest tunnusest: 1) ülenantud tähenduse kõrval na otsene tähendus, 2) üksikute sõnade asendatavus teiste sõnadega, 3) lauseliikmete äratuntavus. Fraseoloogiline ühend on selline fraseoloogiline väljend, milles elemendid on süntaktiliselt määratavad ning teatud ulatuses asendatavad ja mis võib ülenantud tähenduse kõrval omada na otsest tähendust. Teravat piiri idiioomide ja fraseoloogiliste ühendite vahel pole.

Tõlkimisel tuleb fraseoloogiline ühend asendada nas temale vastava vaba sõnaühendiga, teise fraseoloogilise ühendiga või sõnaga.

Fraseoloogia valdkonda tuleb arvata na veele konstruktsioonid, mille komponentidena esinevad nn. grammatilised archaismid, s.o. jäänukid, mis erandina

kaasaja keeletarvitamise normidest eksisteerivad veel mingisugused ürgsed, praegu ebaproduktiivseteks muutunud grammatilised seaduspärasused.[1]

Fraseoloogiat on Aho kasutanud tagasihoidlikult, ta pole püüdnud teoste lihtsasse keelde fraseologisme kunstlikult sisse põimida. Sellest tingituna esineb fraseoloogiat kasinavõitu ka tõlgetes.

Idioomide kohta esineb kõigest üksikuid näiteid.

„... niin tuntuu siltä, kuin tahtoisitte tunkea läpi luiden ja ytimien." (PR 95)	„... siis tundub, nagu tahaksite läbi luu ja üdi tungida." (ÕP 77)

Kuna mõlemas keeles on olemas selline fraseologism, on tõlkijal olnud kerge vastavat keelendit edasi anda.

Fraseoloogilisi ühendeid võib teostes kohata sagedamini kui idioome. Mõned nendest on ka tõlkes edasi antud fraseoloogiliste ühenditena.

Hän koetti sanoa sukkeluuksia ja	Ta püüdis nalja heita ja naeris nende

[1] E. Päll, Infinitiiv eesti keele fraseoloogia allikana. Emakeele Seltsi Aastaraamat II, Tallinn, 1961, lk. 139.

nauroi niille vedet silmissä. (PR 231)	üle, nii et vesi silmis. (ÕP 181)
Ja sitten häntä harmitti Liina, joka nälkävästi tahallaan teki käyden joka sanaansa. (PR 108)	Ja siis tegi talle härmi Liina, kes nälkavasti tahtlikult tera igasse sõnasse pani. (ÕP 87)

Mõningate fraseoloogiliste ühendite puhul on tõlkija kasutanud vaba sõnaühendit.

... koetti muutamalla sanalla yhtyä keskusteluun, mutta ei saanut siinä pysyvää jälansijä, kun kaiken asiat olivat hänelle outoja. (PR 108)	... püüdis mõne sõnaga jutule ühtida, aga ei saanud püsivat jälgaset, sest kõik asjad olid talle võõrad. (ÕP 87)

Antud kontekstis on vaba sõnaühend ebaõnnestunud. Soovitatavam oleks vahest siiski olnud tõlkes kasutada mõnda mõttelt lähedast fraseoloogilist ühendit, nagu näiteks „ei saanud kanda kinnitada" või „ei leidnud tugipunkti."

Ja hänen täytyi kääntää myötätuuleen, anta venheen	Ja ta pidanud perituult pöörma, laskma paadi oma teed

mennä manojaan... (PR 93)	minna... (ÕP 76)

Saamekeelse fraseoloogilise ühendi tõlkimisel on tõlkija jällegi kasutanud mõttelt vastavat vaba sõnaühendit, mis on nõigiti sobiv.

Nimetatud sõnavalikut esineb teoses ka teises kontekstis.

„Sinä tietysti vastaat, että he saavat mennä manojaan", sanoi pastori. (PR 230)	„Sina muidugi vastad, et nad võivad oma teed minna", ütles õpetaja. (ÕP 181)

Järgneva fraseoloogilise ühendi tõlkimisel pole leitud just nõige paremat lahendust.

Ja Olavi tuli melkein hyvälle tuulelle. (PR 44)	Ja Olavi sai peaaegu häästse tujusse. (ÕP 37)

Ka järgnev näide ei viita õnnestumisele.

Ei olisi viitsinyt panna tikkua ristiin. (PR 133)	Ei oleks rehanud tikkugi risti panna. (ÕP 107)

Esineb ka juhtumeid, kus originaalis pole fraseoloogilist väljendit, kuid tõlkes esineb. Ühe sellise näite puhul on tõlkija isegi püüdnud kasutada autorile omast

algriimi.

Päivä jo sarasti... (PR 151)

Päev kimas juba koita... (ÕP 121)

Grammatilisi arhaisme esineb nii originaalis kui ka tõlkes väga vähe.

Kun he saapuivat sinne, ei siellä kuulunut hiiskahdustakaan. (PR 71)

Kui nad sinna saabusid, ei kuulunud sääl kihku ega kahku. (ÕP 59)

Tõlkes olev grammatiline arhaism oleks õigem olnud kujul „ei kuuldunud kippu ega kõppu."

Tõlkimisel tuleks vältida juhtumeid, kus võib tekkida sarnasus fraseoloogilise väljendiga.

„Kuules nyt, Elli, sinä kai olet keittänyt meille ruokaa?" (PR 16)

„Kuule niiid, Elli, sina oled vist meile rooga keetnud?" (ÕP 15)

Õigem oleks: „oled toitu keetnud."

Tõlkijad on piiidnud edasi anda võimalikult täpselt autori tekstis esinevaid fraseologisme. Fraseoloogiliste ühendite puhul pole see küll alati õnnestunud, kuid fraseoloogilise ühendi vältimise tõlkes oleks olnud halvem.

V. Autori stiili edasiandmine grammatiliste elementide seisukohalt.

Kirjandusteose autor võib rakendada oma individuaalse stiili väljakujundamiseks ka grammatilisi vahendeid.

J. Aho stiili ühens iseloomulikuks jooneks on en-lõpulise infinitiivi rohke kasutamine. Tõlkijad on sellised konstruktsioonid edasi andnud des-gerundiivi abil. des-gerundiiviga lühendatud lauseosad aitavad vältida kontekstis liigseid sõnu, muudavad öeldu napisõnaliseks, kokkusurutuks.

...kävelivät he kiiruhtamatta, istuskellen ja lepäillen vähän väliä tiepuolessa ja kuunnellen ilmojen laulua sähkölankapylväissä. (PR 144)	...käisid nad tõttamata, istudes ja puhk puhult tee ääres jalgu puhates ja õhu laulu telegrahvi postides kuulates. (ÕP 116)

Tõlkija V. Grünthal on harilikult eelistanud paigutada des-gerundiivi põhisõna lauselühendi lõppu, andes lausele seejuures väljavenitatud ja mõtteliselt hajuva vormi. (Soome keeles esineb lühendi põhisõna lühendi alguses.)

Ja nyt tuli nähdessä tätä yön hiljaisuudessa lepäävää taloa, sen aittoja, kaivon vinttiä ja navettaa, tallia, peltoja ja pientä rakennusta sama halu takaisin. (PR 72)	Ja nüüd tuli seda õõ vaikuses lebavat maja, selle aitu, kaevu valdast ja lauta, talli, põlduid ja väikest ehitust nähes sama soov tagasi. (ÕP 60)

Kui lause algab en-lõpulise infinitiiviga, on tõlkija jätnud sõnade järjekorra samaks.

Ponnistaen kaikki voimansa sai hän kuitenkin itsensä sen verran rauhoitetuksi, että... (RR 17)	Pingutades kõiki oma jõudusid sai ta siiski enese selle võrra rahustunuks, et... (ÕP 15)

Tõlgetes on mõnevõrra järgitud ka keelemenduslikke seisukohti, mida propageeris eriti J. Aavik. Käsiraamatus „Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika" kirjutab ta: „Kui on eri subjektid, tuleb des-laused liibendatud lause subjekt väljendada genitiiviga. See vastab ladina ablativus absolutus-konstruktsioonile... Selle tarvitamise elustamine ja laiendamine moodses kirjakeeles on teatav keelemenduslik, mida tuleb

kasutada.' [1]

„Vai niin, että hän viipyy koko viikon poissa', sanoi Olavi heidän pihaan astuessaan. (PR 105)

„Või nii, ja ta viibib kogu nädala', ütles Olavi nende õue sammudes. (ÕP 85)

Antud lauselühend on aga kahemõtteline ja seega oleks tulnud tõlkes see asendada hoopis kõrvallausega.

...jatkoi hän yhä, kevennellen sydän-tään, heidän pihaan noustessaan. (PR 36)

...jatkas ta ikka, südant kergendades, nende õue minnes. (ÕP 31)

Sama põhimõte kehtib ka selle lauselühendi kohta.

Üldiselt on genitiiviga des-lühendid eesti keeles kohmakad, nende kasutamine ei muuda sõnastust kuigi ladusaks.

„...ja ui kauan aikaa umpisukkelossa, ruumis paistaen veden läpi.' (PR 32)

„...ja ujus kaua aega vee all, keha paistes läbi vee.' (ÕP 28)

Mõningate lauselühendite tõlkimisel on tõlkijad arvestanud rohkem originaaltekstí, mitte aga tõlkekeeles kehtivaid norme. Seetõttu ongi lauselühenditega lau-

[1] Jelavik, Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika, Tartu, 1936, lk. 151.

sete hulgas stiililiselt üsna vastuvõetamatuid.

Mäkeä ylös noustessaan eivät heistä useatkaan tiepuolessa istuvia huomanneet. (PR 44)	Mäge üles tulles ei pannud enamad tee ääres istujaid tähelegi. (ÕP 37)

Harva esineb kontekstis näiteid nende lauseliikmete kohta, mis tõlkijal on asendatud kõrvallausega. Seejuures tuleb märkida, et selline asendamine polegi alati vajaliku olnud.

Hetken vaiti oltuaan ja sitten ohjausia nykäistyään virkkoi Olavi... (PR 67)	Kui pulu aega oli vait olnud ja ohjest tõmmatud, lausus Olavi... (ÕP 56)

Antud tõlge on kohmakas.

Õigem oleks: „Kui natuke aega oli vait olnud, siis lausus Olavi, tõmmates ohjadest ..."

Lauseliikmeid on rohkem eelistanud V. Grünthal, K. V. tõlkes on need tagasihoidlikumalt esindatud.

VI. Sõnade järjekord.

Sõnajärjestusel on keeles suur tähtsus: sellest oleneb suurel määral lauseehituse suurem või väiksem paindlikkus ja mugavus, keele rütmi laad, selle individuaalne ilme ning iseloom. Seega on sõnade järjekord tähtis niihästi otstarbekohasuse kui ka stiiliesteetika seisukohalt.

Juba tolleaegsed keelemehed on pööranud tähelepanu mitte-eestipärasele sõnajärjestusele. Keelemees J. Aavik kirjutab: „Ülesimub võõrad või võõraste eeskujul moodustatud sõnad ei ole kellegi omapärasusele kaugelt nii kardetavad kui võõrapärasused lauseehituses ning süntaktilistes peensustes.“[1] Samas märgib ta, et selline võõrapärane lauseehitus muudab stiili raskepärasemaks ja lohisevaks.

Tõlkija V. Grünthal on millegipärast sõnade järjekorra suhtes kasutanud kohati sarnapärast keelepruuki, mis seisneb põhiliselt selles, et koopula on asetatud

[1] J. Aavik, Kõige suurem germanismus eesti keeles. „Eesti Kirjandus“ 1912, lk. 355.

tud lause lõppu.

Useat kerrat oli hän viitannut siihen, että hänen elämänsä oli ikävää ja ilotonta. (PR 112)	Mitu korda oli ta selle pääle tähendanud, et ta elu igav ja rõõmutu oli. (ÕP 90)
...toiselle portille, joka oli ruispellon halki kulkevan piennartien päässa. (PR 6)	...teise värikuni, mis läbi rukkipõllu loogerdava peenra otsas oli. (ÕP 7)
...ja kuorsasi huoneessaan, jonne ovi oli auki. (PR 91)	...ja norskas omas toas, kuhu uks lahti oli. (ÕP 74)

1912. a. esitas J. Aavik ajakirjas „Eesti Kirjandus" 12 reeglit „sõnade korra" jaoks. Neist kolmandat reeglit olenski tulnud tõlkijal teada, et vältida võõrapärasusi. „Üleüldse hoidke selle eest, et sõnake „on" lause lõppu ei satu; katsuge teda alati kuhugi ette poole paigutada."[1]

Tõlkija on püüdnud õeldist harilikult ikka enam lause lõpu poole asetada. Selline pruuk oli sajandi algul üsna tavaline.

---

[1] J. Aavik, Kõige suurem germanismus eesti keeles, lk. 363.

tavaline.

Aivan varmaan kuuli hän huomaavansa, että vieraita vaivasi, kun pastori söi veitsellä ja pisti sen suoraan suusta voiastiaan." (PR 18)	Üsna kindlasti arvas ta tähele panevat, et võõrast vaevas, kui õpetaja noaga söi ja selle otsenohe suust võiastjasse pistis. (ÕP 16)
Suuren selän syrnät ja synnät rannat, jotka kasvoivat vain kanervaa ja pientä petäjikköä... (PR 2)	Suure veiselja särnud ja tumedad rannad, mis ainult kanarbikuu ja maalat männimet kasvasid... (ÕP 3)

Liitajalise öeldise puhul on tõlkes põhiverb paigutatud eraldi abiverbist „olema", harilikult ühe lause lõppu.

... ja nurkkiin oli ommeltu rouvan nimikirjaimet punaisella. (PR 28)	... ja nurgadesse olid prooa nimetähed punasega õmmeldud. (ÕP 24)
„... en ole missään maailmassa tavannut niin omituista luontoa..." (PR 16)	„... ma ei ole kusagi maailmas nii õrnagust loodust leidnud..." (ÕP 14)

Selline lause lõppu paigutatud tegusõnadega sõnade järjekord jätab

„kübema, pedantsema, kantseleilikuma mulje, kuna vabam ja degermaniseeritum (enam-vähem nagu soome keeles) annab stiilile lumelikuma tooni." [1]

[1] J. Aavik, Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika, lk. 172.

VII. Keelendite ebaõige tõlge.

Et soome keel on eesti keelele lähedane ja järelikult on olemas segiajamise võimalused, siis nõuab soome kirjanduse tõlkimine väga head mõlema keele tundmist. Sageli võivad eesti ja soome sõnad olla küll väliselt sarnased, kuid ei pruugi seejuures sugugi olla sama tähendusega. See asjaolu võib mittekülluldase keeleoskuse või pealiskaudse suhtumise korral viia sisuliste moonutusteni.

Romaani „Õpetaja proua" tõlkes leidub rohkesti ebatäpsusi sõnade tõlkimise osas. Võib kohata isegi selliseid lauseid, mille sisu on omandamud diametraalselt vastupidise tähenduse ühe sõna ebatäpse tõlkimise tõttu.

Ja <u>mahdollistahan</u> se olikin. (PR 112)	Ja <u>võimatu</u> see oligi. (ÕP 90)

Õige oleks: „võimalik".

Hänellä <u>oli</u> nyt tilaisuutta ja rohkeutta tarkastaa vierastaan ja katsoa häntä kasvoihinkin istuessaan	Tal <u>ei olnud</u> juhust ja julgust oma võõrast tähele panna ja teda näkku vaadata, tema vastas

häntä vastapäätä. (PR 18)

istudes. (ÕP 16)

Õige oleks: „oli".

Täiesti põhjendamatuks tuleb pidada tõlkes kontekstist muutmist ka järgnevates näidetes:

Aamulla hän herätti siihen, että kuuli naurinaa rappusissa, ja pastori astui oven täydeltä huoneeseen. (PR 151)

Hommikul ärkas ta sellest, et hääld kuulis ja õpetaja astus ukse täielt tuppa. (ÕP 121)

Õige oleks: „et trepi nagunat kuulis".

„Tässä se vasta pappila on... puustelli ja huoneet parhaita Suomessa", puhui hän... (PR 52)

„Siin alles see kirikumõis on... elumajad ja hooned kõige paremas korras", kõneles ta... (ÕP 43)

Täpsem oleks: „kõige paremad Soomes".

„Tulin ensin kaupunkiin ja siellä muistin vanhan koululutoverini Mikko Aarnion." (PR 53)

„Tulin esimesse linna ja sääl tuli meelde vana kooliaegne õpetaja." (ÕP 44)

Täpsem oleks: „mu vana kooliaegne sõber Mikko Aarnio".

Vai olenko ehkä mus-

Või olen ehk armu-

tasukkainen? Kenelle? Minolleno? (PR 150)

kade? Kellele? Kas õpetajale. (ÕP 120)

Õigem oleks: „Kas Mikkole?"

Raske on leida ebatäpse tõlkimise põhjusi järgnevates lausetes. Ei saa seda ju tõlkija vähese keeleoskuse arvele panna, sest selline siiditus V. Grünthali suhtes oleks ebaõige.

„Oletko sinä edes minutkaan, kun en minä ole ollut komentamassa. (PR 151)

„Kas sina oled ka ise maganud, kuna mina ei ole komandamas olnud." (ÕP 121)

Õige oleks: „ujunud".

... hän astui alas rappusilta ja katosi alas pihalle. (PR 242)

... ta astus trepilt alla ja vaatas alla õue. (ÕP 189)

Õige oleks: „kadus".

He istuvat täällä rannalla ja odottavat. (PR 109)

Nad istuda siin rannal ja oodata. (ÕP 88)

Õigem oleks: „istuvad ... ootavad".

Elli punastui, joutui hämilleen... (PR 79)

Elli punastas, läks segaseks ... (ÕP 64)

Õigem oleks: „sattus segadusse".

Tõlkija V. Grünthal on jätnud arvestamata, et sõnal „kasvaa" on eestikeelseteks vasteteks nii „kasvada" kui ka „kasvatada".

Suuren selän jyrkät ja synkät rannat, jotka kasvoivat vain kanervaa ja pientä petäjikköä... (PR 2)	Suure vesiselja järsud ja tumedad rannad, mis ainult kanarbikku ja madalat männikut kasvasid... (ÕP 3)

Õigem oleks: „kasvatasid".

Omamoodi rekordi on tõlkija püstitanud sõna „etelä" tõlkimisel. Nimetatud sõna on tõlkes koguni neljal korral valesti tõlgitud.

Etelän puolella sulivat järvet ja maat sinisenharmaiksi, pohjoisessa valaisi iltarusko vielä etäisempiä vesiä. (PR 70)	Edela pool sulasid järved ja maad siniseks halliks, põhjas valgustas eha veel kaugeid vesi. (ÕP 58)

Õige oleks: „lõuna pool".

Valkolakin sametti hulmusi kovassa, mutta lämpimässä etelätuulessa, hän oli niin kaunis ja reipas. (PR 10)	Valge mütsi samet huljus kange, aga sooja edela tuule käes, ta oli nii kaunis ja julge. (ÕP 10)

Õige oleks: „lõunatuule käes".

Hän puhui, innostui ja osoitteli kädellään kauas eteläisiin maisemiin... (PR 10)	Ta kõneles, vaimustus ja osutas oma käega kaugele edelapooliste maastikkude poole... (ÕP 10)
... saapuvat ensi maanantaiaamuna kirkonkylään ja sitten jonkun päivän levättyään jatkavat matkaansa laivalla etelään. (PR 230)	... tuleva esmaspäeva hommiku kirikukülasse saabuvad ja siis mõne päevase puhkuse järel reisi laeval edelasse jatkavad. (ÕP 180)

Õige oleks: „lõunasse".

Sageduselt teisel kohal vale tõlkimise poolest on sõna „honka".

... jossa mieli kävi melkein hartaaksi ja sai heidät hetken aikaa äänettömiä vaeltamaan, honganlatvojen kohinaa kuunnellen. (PR 193)	... kus meel peaaegu hardaks läks ja nad puhu aega vagusi sammuma pani, kuuse latvade kohinat kuulates. (ÕP 153)

Õige oleks: „(põlis)männilatvade".

„tuolla taampana on tuo jylhä hongikko, ja se on itse kirk-	„... sääl taamal on see tume kuusik ja ta ise on kirikuvõlv..."

koholvi ..." (PR 192) | (ÕP 152)

Õige oleks: „männik".

Mitut moodi on romaani „Õpetaja proua" tõlkija edasi andnud sõna „kirkkomies" tähenduse. Eesti keeles on selle sõna vasteks „kirikuline", kuid tõlkija toob hoopis uue tähenduse:

Kirkon ovien edustalla seisoskeli jõitakuita kirkkomiehiä ... (PR 54)	Kiriku ukse ees seisis kirikumehi .... (ÕP 45)

Tõsi küll, kontekstis võib leida selle sõna tõlget ka õigel kujul.

Alkoi palata kirkkomiehiä iltakirkosta. (PR 44)	Siis hakkas kirikulisi õhtukirikust tulema. (ÕP 37)

Sellist ebajäryekindlust ei tohiks esineda teoses, mis on ühe tõlkija poolt tõlgitud.

Mõnede nimisõnade tõlkimisel on romaanis „Õpetaja proua" antud nende sõnade ligikaudne tähendus.

Hän näki hänet täysissä talouden toimissa, tuvan rappusilla, tulossa tuvasta viilipyttyjä	Ta nägi ta toa trepil täies majatalituses, toast tulles ja piimapütti kandes. (ÕP 141)

kantaen. (PR 176)
viili 'hapupiim'

Järgneva lause pole tõlkija andnud sõna otsest tõlget nähtavasti mõttelise ebaselguse pärast, tuues lausesse konteksti mõistetavama sõna.

Vaan sitten tuli tyttö vähän päästä vinniltä ja kertoi... (PR 239)	Aga siis tuli ümardaja vähe aja pärast pööningult ja sutsutas... (ÕP 187)

Liigset üleskõitsust või hooletust tõlkimisel tõendavad mitmedki näited.

Tätä kaunnea muvitellessaan tuli Olavi hellämieliseksi ja ajatteli sitä, mitä hän muuten hyvin harvoin tuli ajatelleeksi: kuinka ihminen sentään saattaa olla sydämetön ja kevytmielinen... (PR 113)	Seda kõike nuputelles sai Olavi halemeelseks ja mõtles seda, mida ta muidu õige harva sai mõtelda: kui igavene ometi võib olla südametа ja kergemeelne... (ÕP 91)

Õige oleks: „inimene".

Kivikkoisena mäkenä laskeutui maantie alas notkoon... (PR 138)	Kiviku mäena alanes maantee nõkku... (ÕP 111)

Õige oleks: „ kivise mäena".

Tuon vieraan neidon koko olento, säärnölliset ja vaaleat kasvot, huolellisesti kammattu tukka ja taitaviin sanoihin sovitettu puhe... (PT 42)	Võõra preili kogu olend – korralik, valge näqu, hoolsalt kammitud juuksed ja mõistlikke sõnadesse valatud kõne... (ÕT 32)

Õigem oleks: „ olemus".

„...tai menit, kun oli yö valvottu, suoraan Kaisaniemestä Räberghin luennolle." (PR 33)	„... või üleval oldud öö järge otse Kaisaniemest Robergi jutte läksid." (ÕP 28)

Õigem oleks: „ Robergi loengule".

Raske oletada, kumb päritsnimi on õigesti kirjutatud.

Hänelle sattui käteen Tolstoin Anna Karenina. (PR 38)	Talle sattus kätte Tolstoi Anna Karenin. (ÕP 32)

Siin on tõlkes ilmne ebatäpsus.

Järgnevalt on üks näide, milles on tolleaegse eesti keele seisukohalt küll kõik sõnad õigete eestikeelsete vastetega antud, mitte kaasaegse eesti keele seisukohalt on valesti.

Hän keräsi heidän kalansa, jotka välistä lensivät kaukas heinikkoon... (PR 140)	Ta koyas nende kalad, mis vahel kaugele heinikku lendsid ... (ÕP 113)

Sõna „heinikko" tõlge oli „väli"; heinik, aas, niit." Kaasaegses eesti keeles on see sõna oma esialgse tähenduse muutnud ning esineb koopis teatud seene nimetusena. Seega „heinik" on seen.

Ka vale omadussõna paigutamine tõlkesse viib kontekstist.

...ja nuo silmät melkein vielä suuremmat kuin ennen. (PR 18)	...ja nood silmad väike nooremad kui enne. (ÕP 16)

Õigem oleks: „suuremad".

He istuivat vähän aikaa ja katselivat näköalaa, sanoivat siitä sanasen, mutta ilman eilistä innostusta. (PR 216)	Nad istusid väike aega ja vaatlesid ümbrust, ütlesid sest sõnakese, aga ilma endise vaimustuseta. (ÕP 170)

Täpsem oleks: „eilse".

Nainen oli kaunis ja puhdaskasvoinen... (PR 45)	Naine oli ilus ja puhanäoline... (ÕP 38)

Õigem oleks: „puhaste näojoontega".

Paiguti on sõna ebatäpse tõlke puhul saanud adverbist adjektiiv jne.

Oli jõ melkein pimeä, ensimmäiset syysstähdet tuikkivat jõ kelmeästi taivaalla. (PR 251)	Oli juba peaaegu pime, esimesed sügisstähed tuikasid juba kahvatul taeval. (ÕP 196)

Õigem oleks: „kahvatult".

Kahvipöytä oli valmistettu verannalle, otettu esille nältävästi uusimmat kupit... (PR 28)	Kohvilaud oli verandale valmistatud, ette võetud nähtavasti uued tassid... (ÕP 24)

Õigem oleks: „ette võetud", „välja võetud", „kõige uuemad".

Viga on tekkinud ka saksakeelse teitaadi ümberkirjutamisel tõlkesse.

... eräältä taiteilijatarelta, jonka nimensä alle oli kirjoittanut mielilauseensa: „Rein das Herz, hoch der Sinn, rastlos das Streben." (PR 40)	... ühelt naisnäitlejalt, kes oma nime alla oli oma eelistatud lause kirjutanud: „Rein das Herz, echt der Sinn, rastlos das Streben". (ÕP 33)

Enamik näiteid keelendite ebaõige tõlke kohta on kogutud romaani „Õpetaja proua" tõlkest. Tõlkija V. Grünt-

hal on tõlkesse jätnud hulga ebatäpsusi. Romaani „Õpetaja tütar" tõlget võib aga selles osas pidada laitmatuks.

VIII. Tõlkimata kohad.

Kõrvutades romaani „Õpetaja proua" tõlget originaaliga, võib leida üsna terveid tõlkimata lauseid. Teatavasti muudab see tõlketeose sõnastuse pisut lihtsamaks ja kahjustab ka sisu mõistmist.

Vaadelgem paari näidet tõlkimata lausete kohta.

„Otetaanko vieraita vastaan?" kysyi neiti Liina. „Tulemmeko ehkä sopimattomasti?" Elli ja hän tervehtivät toisiaan tavattoman hellästi ja herttaisesti, mutta nähtävästi muitenkin vähän teeskennellen iloaan kumpainenkin. „Olkaa hyvä ja käykää vain sisään kaikki ... vai menisimmekö ulos verannalle?" (PR 107)	„Kas võetakse võõraid vasta?" küsis neiu Liina. „Kas tuleme ehk ebaparajal ajal?" — „Olge hää ja tulge nõiu sisse ... või kas lähete verandale?" (ÕP 86)

Antud juhul selline kommenteeriv lause oleks tulnud kindlasti ka tõlketeksti tuua.

Kaunis ja miellyttävä hän oli niinkuin ennenkin, piirteet yhtä hienot ja nuo silmät melkein vielä suuremmat kuin ennen. Tukka oli sama musta ja hiukan kähertynyt. Mutta hän näytti tyynemmältä, heikontuneelta ja kenties hiukan kuluneelta ja surumieliseltäkin noin vilahdukselta, kun ei puhunut. (PR 18)

Ilus ja meeldiv tema oli nagu ennegi, jooned olid nii sama peened ja nood silmad vähe nooremad kui enne.

—

Aga ta näitas tüünem, enam nõrgendunud ja kes teab vähe mulunud ja kurvameelnegi, nii vilusatades, kui ta ei rõõnelnud. (ÕP 16)

Selles kontekstis jääb portree liinkirjeks, kuna osa on tõlkimata.

Kui dialoogis on jäetud mõne tegelase repliik tõlkimata, võivad tõlkes isegi tegelased vahetuda. Järgnev katkend tõendab seda, et ka vastupidise nähtuse puhul on raske taibata, kes tegelastest õieti midagi ütleb.

„No hyvä, minä lupaan."
„Tuohon käteen!"
(PR 119)

„Noh hää, ma tõbtan."
„Käsi selle päale?"
„Käsi selle päale!"
(ÕP 95)

Paigutä esineb lausetes tõlkimata kohti.

„Kuulehan, Elli", sanoi hän huolestuneesti, melkein kuin jotain onnettomuutta valittaen, „kun se muitenkin on päättänyt mennä... eikä sitä näy voivan mitään pidättää... pitää vai laittaa sitten päivällinen valmiiksi laivan tuloon." (PR 241)	„Kuule, Elli", ütles ta hoolestunult, peaaegu kui mingi õnnetust halisedes, „ta on siisgi otsustanud minna... peab siis lõunasöögi laeva tulemu ajaks valmistama. (ÕP 188)
Ja hän alkoi kuvitella, että Elli on hiipinyt pois huoneesta, mennyt ulos ja nojautunut puutarhan aitaa vasten, josta hän nyt katselee ulos järvelle ja odottaa, että minä hänet siellä näkisin. (PR 150)	Ja ta hakkas ette kujutama, et Elli on omast toast hiilinud, välja läinud ja vastu rohtaia aida toetunud ja ootab, et mina teda sääl näeksin. (ÕP 121)
Hän teeskenteli jäykäksi ja suhlalliseksi, miettii jotain pistosanaa, jotain purevaa ja pilkallista. (PR 152)	Ta tegi enese kangeks ja pilkelisexs. (ÕP 122)

Sellised poolikult tõlgitud laused kahan-

davad tunduvalt tõlke väärtust. Kahjuks võiks tuua nüsuguseid lauseid romaani „Õpetaja proua" tõlkest veelgi, kuid püsab eelmistestki, et veenduda tõlkija kergekäelisuses. Romaani „Õpetaja tütar" tõlkest oli võimalik leida ainult üks selline juhtum, kus osa lausest jäi tõlkes ära.

Huoneetkaan eivät olleet semmoisia kuin siellä pappilassa, saleja ja kamareja vain, eikä yhtään pirttiä. (PT 46)	Hoonedki olid teistsugused kui sääl, kirikumõisas. (ÕT 35)

Ühtlasi esineb lausetes ka üksikuid tõlkimata sõnu, mis oma olemasolu korral oleksid võinud edasiantavat mõtet täiustada.

„Nousee se rouva jo varemminkin, mutta pastori makaa seitsemään ja kahdeksaankin." (PR 25)	„Proua tõuseb juba vareminigi, aga õpetaja seitsme ja kaheksanigi." (ÕP 22)
Hän haki sen käsiinsä, ja siinä ne olivat molemmat, Mikko Aarnio jo silloin hyväntahtoisen näköisenä nuorukaispallerona, Olavi... (PR 19)	Ta otsis selle kätte ja sääl nad olid mõlemad, Mikko Aarnio, siis häätahtliku näoga nooremehepall, Olavi... (ÕP 17)

Antud näitest johtub, kuidas isegi üks sõna võib oma ärajäämisega anda lausele teise värvingu.

He jäivät kahden kesken saliin, Elli ja vieras. (PR 15)	Nad jäivad kahekesi, Elli ja võõras. (ÕP 14)
...pienet lyhyet laineet lipattivat hajamielisesti nuottakodan edustalla. (PR 8)	...väikesed lühikesed lained libistasid võrkmaja esisel. (ÕP 9)

Jällegi kuuluvad toodud näited teose „Õpetaja proua" tõlkesse.

Mõnes kohas on tõlkija midagi juurde lisanud, ilmselt selguse mõttes.

Pastorin ajopelit samassa seisahtuivat portin taa. (PR 51)	Need olid õpetaja sõiduriistad, mis sääl samas värava taha seisma jäid. (ÕP 42)

Selline tõlge on täiesti vastuvõetav.

Lubatagu peatuda siin ka sellistel juhtumitel, kus tõlkija on andnud originaali ühe lause asemel kaks, või vastupidi.

Eikä hän oikeastaan muistanut hänestä muuta, kuin että vaatteet olivat oudonlaista	Ja ta ei mäletanud õiguse poolest temast muud, kui et ta riided olid võõralaadilist

uutta kuosia: suljettu sininen lyhyt takki ja leveät, harmaat, mustaraitaiset housut. (PR 17)	uut moodi. Suletud sinine lühine kuub ja laiad hallid mustajuudulised püksid. (ÕP 15)

Lause tüneldamine tõlkes pole millegagi põhjendatav.

Kui tõlkija on püüdnud ühte lausesse kokku suruda kahe lause sisu, siis ka seda ei saa õigustada.

Kunhan kerran olen poissa, niin voinhan jotain keksiä ja kirjoittaa... Kirjeessä se käy niin paljoa helpommin. (PR 237)	Kui korra ära olen, siis võin midagi leida ja kirjutada — kirjas see läheb nii palju hõlpsamini. (ÕP 185)

Romaani „Õpetaja tütar" tõlkest pole nimetatud probleemidele midagi juurde lisada, sest selliseid puudusi seal üldiselt ei esinenud.

IX. Stiililisi konarusi.

Kogu töö teose teele alal peab olema tõlkijal allutatud teose ideelise mõtte ilmekama ja veenvama avamise ülesandele. Seega ka kõige pisem detail peab olema antud teose sisu avamise ja olemastamise teenistuses. Kui esineb kohati sõnastuselt konarlikke lauseid, segab see teose kui tervikut kunstilist tajumist.

Tõlkija ei tohiks kunagi unustada, et ta ei tõlgi mitte sõnu, vaid mõisteid, mis nende sõnade taga peituvad. Selle kinnituseks tsiteeritagu tuntud nõukogude kirjanikku, tõlkijat ja tõlketeoreetikut K.I.Tšukovskit: „Ühe või teise luuletekse täpne, sõnasõnaline koopia on nõrgist tõlgetest kõige ebatäpsem, kõige võltsim. Sedasama võib öelda ka kunstilise proosa tõlkimise kohta."[1]

Romaani „Õpetaja tütar" tõlge on sõnastuse osas laitmatu, ei esine häiri-vaid momente. Kahjuks ei saa seda nentida romaani „Õpetaja proua" tõlke kohta.

---

[1] К. И. Чуковский, Высокое искусство, Москва, 1964, lk. 53.

Allsärgnevalt vaadelgemgi mõningaid momente, mis tõlkija V. Grünthal pole suutnud anda leksikaalselt õnnestunud tõlget, vaid on esitanud mingi laenulise või sõna-sõnalise tõlke.

Tietysti ne voisivat kerskiä mitä hyvänsä ja vaikkapa kuitenkin panna liikkeelle jos jonkinlaisia juttuja! (PR 148)	Muidugi võiksid nad mis tahes leida ja uue või meelega liikele panna kes teab missuguseid juttusid. (ÕP 118)

Õigem oleks: „liikuma panna".

Analoogiline stiililine konarus on sattunud ka järgmisesse lausesse.

Ja lähdettyään taas liikkeelle kävelivät he kiiruhtamatta... (PR 144)	Ja kui oli jälle liikele mindud, käisid nad tõttamata... (ÕP 116)

Parem oleks: „Ja kui oli jälle liikuma hakatud..."

Originaaltekstis sõnastusest liiga kramplik kinnipidamine pole tõlkele kasuks.

...usealsi Elli tehdä sen kysymyksen, jonka hänellä yhäkin oli mielessä ja jonka ei lauennut häntä vai-	...uraldas Elli selle küsimuse teha, mis tal üsna meeles oli, ja mis ei olnud järele jäänud teda vaevamast, enne

vaamasta, ennenkuin hän vielä kerran sai sen tehdyksi. (PR 143)

kui ta veel korra selle tehtuks sai. (ÕP 115)

Soovitavam oleks: „enne kui ta veel kord seda küsida sai."

...ja kun he vastasivat tai kertoivat jotain, tekivät he sen kumpainenkin toinen toisensa puolesta. (PR 141)

...ja kui nad vastasid või midagi jutustasid, tegid nad seda kumbgi teine teise poolest. (ÕP 114)

Õigem oleks: „mõlema eest."

Tõlkija peab alati enne tõsiselt kaalutlema, kuidas on stüliliselt parem öelda tõlkekeeles.

Aurinko oli laskenut ja maisema vetäytynyt autereisen harson taa. (PR 70)

Päike oli looja läinud ja maastik vedas enese auruse liniku taha. (ÕP 58)

Parem oleks: „maastik oli mähkinud enese aurusesse linikusse."

Hän kääännähti kiivaasti niinkuin takaa satutettuna... (PR 68)

Ta kääänis enese järsku nagu takka satutanuna... (ÕP 56)

Ka järgnevad konarlikud laused on samast tõlkest.

„... ettei saa olla mitään periaatteita, vaan otan kaikki asiat, niinkuin ne tulevat minua vastaan." (PR 44)	„... ei tohi mingi põhjusmõtteid olla, vaid võtan kõik asjad, nagu nad mulle vasta tulevad." (ÕP 37)

Õigem oleks: „nagu need tegelikult on."

Hän oli pannut mieleensä hänen osoitteensakin Pariisissa. (PR 5)	Ta oli pannud meele ta aadressigi Pariisis. (ÕP 6)

Parem oleks: „ta oli jätnud meelde".

Elli pani sen mieleensä... (PR 194)	Elli pani selle meele... (ÕP 153)

Parem oleks: „jättis selle meelde".

Muut ne olivat sen tehneet. (PR 4)	Muud need olid seda teinud. (ÕP 5)

Loomulikum oleks: „teised".

Jo siirtyivät siihen muutkin pojat onkineen. (PR 140)	Juba siirdusid muudgi poisid siia õngedega. (ÕP 113)

Õigem oleks: „teisedki poisid."

Hän siirtyi vähän ja näki siellä venheen tulemassa. (PR 11)	Ta siirdus vähe ja nägi sääl vene tulemas. (ÕP 11)

Parem oleks: „ta lähenes vähe (valdale)."

Kuen hän sitten vilahduselta katsahti kamarinsa ikkunasta rantaan, oli venhe jouri laskenana maihin... (PR 12)	Kui ta siis võlusatades vaatas oma kambri aknast randa, oli vene just maale laskmas... (ÕP 11)

Õigem oleks: „oli vene just maldale jõudmas".

Hänen piti päästä hetkeksi pois hänen näkyviltään ja kuuluviltaan. (PR 17)	Ta pidi silmapilgums eemale saama, tema nägivalt ja kuuluvalt. (ÕP 15)

Õigem oleks: „tema lähedusest".

Lubamatult suvalisena tuleb pidada ka järgnevat tõlget:

Ja voimatta pidättää itseään pyörähti hän kantapäillään ja juoksi keittiön kautta sisään valmistuakseen lähtemään. (PR 92)	Ja võimata iseenol peetada, keeris ta kandadel ümgi ja jõoksis läbi kõõgi sisse minekut valmistama. (ÕP 75)

Parem oleks: „jõoksis kõõgi kaudu tuppa äraminekuks valmistuma."

Hän tunsi tarvetta olla yksin... (PR 25)	Ta tundis tarvet ümxi olla... (ÕP 22)

Õigem oleks: „vajadust".

Sellised sõnasõnalised tõlked jätavad sageli autori mõtte lugejale arusaamatuks.

Stiili seisukohalt ei saa pidada positiivseks nähtuseks soome sõna tõlkimist võõrsõnaga.

Meidän pohjoismaalaisten vika on se, että me pyrimme yhtä paljon mittailemaan sekä onnemme korkeutta että onnettomuutemme syvyyttä... määrittelemme, millaista sen pitäisi olla ja ei olla... (PR 145)	Meie põhjamaalaste viga on see, et me püüame nii sama palju nii oma õnne kõrgust kui oma õnnetuse sügavust mõõta... defineerida, missugune ta peaks olema ja mitte olema... (ÕP 117)

Soovitavam oleks: „määratleme".

Alati ei või isegi ritmilisuse seisukohalt lähtudes nõnda pidada tõlgitava konteksti igast sõnast ning nende järjekorrast, vaid tuleb anda paindlikum tõlge.

...ja soi soun' ainoa äänen väre, tuon tutun, sointuvan äänen. (PR 17)	...ja nõlas iga hääle värin, tolle tuttava, kõlava hääle. (ÕP 15)

Parem oleks: „ja nõlas tolle tuttava, kõlava hääle iga värin."

Metsän puut ja järven rannan loiskivat laineet ne olivat hänen uskottuusa silloin niinkuin nytkin. (PR 10)	Metsa puud ja järve ranna lausuvad lained need olid ta usaldatud siis nagu nüüdgi. (ÕP 10)

Õigem oleks: „need ta usaldas siis nagu nüüdki."

... katsoi häneen pitkät katseet... (PR 19)	... vaatas ta otsa pikad silmapilgud... (ÕP 16)

Loomulikum oleks: „vaatas talle kaua otsa".

Ja sitten hän heittihe pehmeässä pyöreässä juoksussa penkereeltä alas uimahuoneelle. (PR 30)	Ja siis pistis ta pehmes, ümmarguses jooksus kingult ujumiskoonele. (ÕP 26)

Õigem oleks: „ujumishoone juurde."

Mõningates lausetes on tõlkija V. Grünthal püüdnud tõlget küll natuke teisendada, kuid tõlge on tulnud halvem kui originaal, sest sõnastus on raskepärane.

Ja peräytyen peilinluota muutti hän sitä pari kertaa, ennenkuin se hänen mielestään oikein tuli paikalleen. (PR 4)	Ja tagaredes peeglijuurest muutis ta seda paar korda, enne kui see ta meelest õige omale paigale sai. (ÕP 5)

Parem oleks: „enne kui see tema meelest sobima hakkas."

...hän loikoi yhä käsivarsi pään alla ja silmät kattoon teijöttaen. (PR 150)	... ta lamas ikka, käsivars pää all ja silmad aineti koe lage. (ÕP 120)

Õigem oleks: „silmadega ainiti lage uurides".

„Mutta minun teki niin mieleni kirjoittaa jollekulle jotain itsestäni..." (PR 137)	„Aga mul oli nii suur ihu kellelegi midagi iseenesest kirjutada..." (ÕP 110)

Parem oleks: „südame ihuas"

Edessäpäin laski maantie laaksoon... (PR 44)	Eespool läks maantee orgu ... (ÕP 37)

Parem oleks: „laskus".

Pahvapärase, ladusa stiili näitena ei tundu ka järgnev tõlge.

...tahtoi sovittaa kaikki millä hinnalla hyvänsä ja tarttuen Ellin käsivarteen... (PR 170)	... takti kõik lepitada mis hinnaga tahes ja haaras Elli käsivarde... (ÕP 136)

Õigem oleks: „haaranud Elli käsivarre".

Vasta sitten, kun Olavi oli mennyt hänen jälkeensä puutarhaan, tarttunut häntä	Vast siis kui Olavi oli ta järel aida läinud, sääl ta kätte haaranud ja uuesti

siellä käteen ja uudelleen vakuuttanut samaa mitä eilenkin, sanoi Elli... (PR 177)	sama kinnitanud kui eilegi, ütles Elli... (ÕP 141)

Õigem oleks: „ta käe haaranud".

Järgnevates näidetes on tõlkija leidnud eesti keele varasalvest enam-vähem sobivad vasted.

Olavi innostui niittämään. (PR 118)	Olavi kuukus niitma. (ÕP 94)
... ensimmäistä hermostumista oli seurannut yht'äkkinen, sanomaton tyytyväisyys. (PR 20)	... esimese närvilikkuse peale oli tulnud äkiline, ütlematu rahulolu. (ÕP 18)
Ilta oli lämmin, surviaiset hyppelivät ilmassa ... (PR 42)	Õhtu oli soe, pihulased surusid õhus... (ÕP 35)

Ilea stiili näiteks võib pidada järgnevat eestindatud kontensti. Tõlkija K. V. on vältinud autori sõnastuses esinevaid kordusi.

Mutta muutamana päivänä tuli pappilaan vieraita. Tietysti se herätti suurta huomiota, kun tuli	Aga mõne päeva pärast tulid kirikumõisa võõrad. Muidugi oli see iseäralik juhus, kui neid sinna tuli; neil aga,

pappilaan vieraita... ja vielä suurempaa, kun ne ajoivat vaunuilla ja kahdella hevosella. (PT 25)	kes niuid tulid, oli päälegi veel kaks hobust vankri ees. (ÕT 23)

Hinnatav on ka järgnev tõlkelahendus:

Maantietä ei näkynyt korkean ruispellon takaa, mutta maantien kohdan arvasi aidan seipäistä ja nousevasta pölystä ja ajavain päistä. (PT 8)	Maanteed ennast ei olnud näha kõrge rukkipõllu tagant, aga teda võis aimata aidteivaste, tõusva tolmu ja sõitjate pääde järele. (ÕT 11)

Tõlkes on rõhutatud, et just maanteed tahtis ta näha.

Kui pöörduda tagasi „Õpetaja proua" tõlke juurde, võib tuua ka selliseid näiteid, mille puhul ilma algtekstiga võrdlemata ei saaks arugi kuigi hästi, mida tahetakse öelda.

...ja pani ohimennen huomioonsa, että... (PR 28)	... ja märkis kaudu minnes, et... (ÕP 24)

Õigem oleks: „ja pani mööduden tähele".

...merimerkki, jonka ohitse laiva kulki. (PR 6)	... merimärk, millest laev kaudu käis. (ÕP 7)

Õigem oleks: „millest laev mööda käis."

„Sinulle on valmistetta yliskamari...“ (PR 22)	„Sulle on valmistatud ülikamber...“ (ÕP 19)

Parem oleks: „ärklituba.“

...ja nakkasi sitten tulitikun edellepäin tielle hevosen viereen. (PR 70)	...ja viskas siis tulitiku eelepoole, teele, hobuse kõrvale. (ÕP 58)

Õigem oleks: „ettepoole.“

„Minä menen aina suoraan sängystä järveen“, haasteli hän heidän pellon piennarta kulkiessaan. (PR 30)	„Mina lähen ikka otse sängist järve“, jutustas ta põllu peenart sammudes. (ÕP 26)

Õigem oleks: „mööda põllupeenart sammudes.“

Esineb ka selliseid juhtumeid, kus tõlkija V. Grünthal on andnud ühe mõiste edasiandmiseks kaks lähedast mõistet, just nagu mitte usaldades oma tõlget.

Olavi oli ottanut esille paperossilaatikkonsa, joka oli hienoa hopeata, hän keikutti sitä vähän aikaa kahden sormen päässä... (PR 82)	Olavi oli paberossikarbi esile võtnud, mis peenest hõbedast oli, ta kiigutas, hõljutas seda vähe aega kahe sõrme otsas... (ÕP 67)
Se oli kuin satasär-	See oli nagu sajakandi-

mäinen kuvastin, jossa hän näki itsensä tuhatkertaisesti monistettuna. (PR 186)	line peegel, varjukaetis, kus ta iseenese tuhatkordselt mitundatult nägi. (ÕP 148)
„Ne olivat kai ne minun ainaiset toivotuseni, jõtka teitä tänne vetivät", sanoi Elli. (PR 182)	„Need olid siis need minu alalised soovimised, lootused, mis teid siia tõid", ütles Elli. (ÕP 145)

Selline parallelism pole vajalik.

Ühes V. Grünthalile iseloomulikuus võttes on autori lihtlausetest liitlausete moodustamine, mujuues sõnastuse osas ta midgi suuri muudatusi ei tee, nii et lause mõte jääb samaks.

„Tässähän me eilen istuimme", sanoi Olavi ja pysähdyttä hevosensa. (PR 70)	„See oli siin, kus me eile istusime", ütles Olavi ja peatas hobuse. (ÕP 59)

Võiks olla: „Siin me eile istusime."

Alussa enimmäkseen Olavi puhui. (PR 120)	Esialgu 2. oli 1. see enamasti Olavi, kes kõneles. (ÕP 97)

Õigem oleks: „Esialgu kõneles enamasti Olavi."

„Mikä milloinkin sen saattaa tehdä." (PR 69)	„Vahest see, vahest teine asi võib seda teha." (ÕP 57)

Viimase näite puhul pole originaalis tegemist nüüd liitlausega, mis esitan selle samas alagrupis,

sest tõlkija on samuti tahtlikult õelnud pikemalt nagu eelmistegi näidete puhul.

Mõnikord on tõlkija lisanud mõne sõna, et anda lausele mingit tähenduselt uut varjundit.

„Hyvää yötä."	„Hääd ööd <u>üüs</u>."
„Hyvää yötä." (PR 22)	„Hääd ööd." (ÕP 20)

Ei saa aga nõustuda tõlkijaga, kui ta on jätnud tõlkes kõneleja modaalsuse edasi andmata.

„Kyllähän minä kalastelenkin, kun sattuu." (PR 30)	„Mina kalastan, kui jahtub." (ÕP 26)

Parem oleks: „Küllap ma kalastangi, kui jahust on."

Lõppsõna.

Juhani Aho romaanide „Õpetaja tütar" ja „Õpetaja proua" eestikeelsed tõlked on väga erineva tasemega. Romaani „Õpetaja tütar" tõlget võib pidada tolle aja eesti keele seisukohalt võrdlemisi korrektseks ja õnnestunuks. Tõlkija K.V. on püüdnud säilitada teoses autori stüli, on leidnud häid lahendusi nii üksikute keelendite tõlkimisel kui ka teose suhtes tervikuna. Lugeja ei kohta tõlkes konarusi, mis häiriksid tajumast ilukirjanduslikku teose emotsionaalset külge. Tõlge jätab võrdlemisi kompaktse muljé.

Tõlkija K.V-d iseloomustab pidev aktiivsus teksti suhtes, mõlema keele seaduste võrdlemine ja nende spetsiifikasse sisseelamine.

Üksikute ebaõnnestunud momentidena tõlkes võib nimetada ainult kohati liiga suvalist lausehitust ning küündimatust lausetes sisalduva alliteratsiooni ja assonantsi edasiandmisel.

V. Grünthal on tõlkinud põhiliselt itaalia ja soome kirjandust. „Vananenud

ja raskepärase keele töttu pole need täit tunnustust leidnud." [1]

Romaani „Õpetaja proua" tõlge on märksa nõrgem eelmisest. Kahtlemata tuleb küll heaks kiita tõlkija kavatsust anda eesti lugejatele eestindatult J. Aho üks paremaid psühholoogilisi romaane, kuid tõlkija pole suutnud anda originaalivääriset tõlget. Tõlkes leidub hulgaliselt ebatäpsusi kontekstí osas. Sageli on antud mõnele lausele diametraalselt vastupidine tähendus. See asjaolu kuulub tõlkimisel muidugi suuremate vigade hulka. Tõlkest võib tuua rohkesti näiteid ka keelendite ebatäpse tõlke kohta, mis annab tunnistust ilmsest pealiskaudsusest tõlkimisel. Ühtlasi kahjustab tõlget liigne fennismide kasutamine, mis muudab autori mõtte kohati raskesti arusaadavaks. Tõlke kel paistab silma ka paljude dialektismide poolest. Dialektismid on toodud tõlkesse tõlkija kodumurdest. Ühelt poolt on see positiivne nähtus, kuid teiselt poolt muudab kontekstí paiguti ebaselgeks, kuna

1 Eesti kirjanduse ajalugu III, Tallinn, 1969, lk. 499.

mõned dialektismid on saartemurret mittevaldajale võõrad.

Kui originaalloomingus peitub vormimeisterlikkus autori ilmekas ja korduvatus stiilis, siis tõlkija vormimeisterlikkus seisneb selle stiili edasiandmises. Selle põhimõtte valguses mõlemaid tõlkeid veel kord silme eest mööda lastes seisavad K. V. tõlke eelised väljaspool kahtlust.

Kuna mõlemad tõlked on tehtud juba 20-ndatel aastatel, on nendes leidnud kajastust tolleaegsed eesti keele grammatika normid. Seega esineb tõlgetes erinevusi võrreldes kaasaegse eesti keelega.

Kasutatud kirjandus.

J. Aavik, Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika, Tartu, 1936.

J. Aavik, Keeleline käsiraamat, Tallinn - Tartu, 1932.

J. Aavik, Kõige suurem germanismus eesti keeles. „Eesti Kirjandus" 1912.

J. Aavik, Soome - Eesti hõimlus ja keelemuundus, Tartu, 1926.

J. Aho, Papin tytär. Papin rouva. Porvoo, 1924.

J. Aho, Õpetaja tütar. Tartu, 1925.

J. Aho, Õpetaja proua. Tallinn, 1924.

A. Anni, Eessõna J. Aho „Papi" eestikeelsele tõlkele, Tartu, 1926.

Eesti kirjanduse ajalugu III. Tallinn, 1969.

Eesti õigekeelsuse sõnaraamat I-III, Tartu, 1925-1937.

А. И. Ефимов, О языке художественных произведений, Москва, 1954.

M. Gorki, Kirjandusest, Tallinn, 1948.

V. Grünthal, Eesti keele õigekirjutus koolidele ja iseõppijatele, Tartu, 1922.

V. Grünthali artikkel ajakirjas „Eesti Kirjandus" 1912.

O. Kallio, Uudempi suomalainen kirjallisuus II. Porvoo, 1929.

И. А. Хашкин, Ложный принцип и непримиримые результаты. „Иностранный язык в школе" 1952, №2.

O. Loorits, Eesti keele kooligrammatika, Tartu, 1925.

Marksistlik-leninlikud esteetika alused, Tallinn, 1961.

К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. XVII, ч. 1.

E. Mihkla, M. Tedre, Lühike eesti keeleõpetus, Tartu, 1930.

J. Mägiste, Soome-eesti sõnaraamat. Tartu, 1931.

M. Neithal, Kirjaniku individuaalsest stiilist. „Looming" 1964, nr. 2.

Nykysuomen sanakirja I–VI, Porvoo - Helsinki, 1966.

P. Pihlapp, Eesti keele grammatika koolidele, Tartu, 1929.

E. Päll, Infinitiiv eesti keele fraseoloogia allikana. Emanuele Seltsi Aastaraamat II, 1961.

H. Sepamaa, Pilu ilukirjanduse tõlkimise küsimustesse. „Keel ja Kirjandus" 1967, nr. 2.

B. Sõõt, Kirjandusteooria lühikursus, Tallinn, 1966.

A. Tamm, Johani Aho elu ja looming. Keel ja kirjandus nr. 11, Tartu, 1934.

V. Tarvainen, Piirteitä suomalaisesta kirjallisuu-

desta, Porvoo, 1922.

F. Tuglas, Eessõna J. Aho teose „Vaikne meri" eestikeelsele tõlkele, Tartu, 1923.

К. И. Чуковский, Высокое искусство, Москва, 1964.

F. Vakk, Fraseoloogia ning värsked tuuled. „Keel ja Kirjandus" 1969, nr. 3.

J. Valgma, Eesti keele fraseoloogiast. „Nõukogude Kool" 1955, nr. 3.

В. В. Виноградов, Русский язык, Москва-Ленинград, 1947.

Вопросы художественного перевода, Москва, 1955.

А. В. Федоров, Введение в теорию перевода, Москва, 1958.

Õigekeelsuse sõnaraamat, Tallinn, 1960.

Резюме.

В данной работе взято под анализом переводов произведений известного финского писателя Юхани Ахо „Доль пастора" и „Госпожа пастора". Роман „Госпожа пастора" переводил на эстонский язык эстонский писатель В. Грюнталь, а переводчиком романа „Доль пастора" является кто-то К. В. (его подлинное фамилие не возможно было выяснить, но по-видимо К. Вакик, который переводил и несколько других произведений Ахо). Перевод сделанок в двадцатые годы.

Работа состоится из четырех основных частей:

1. Лексикальные выразительные средства.
2. О переводе фразеологии.
3. Передача авторского стиля с точки зрения грамматических элементов.
4. Порядок слов.

Анализируя эти переводы, выясняется, что они не равны. Перевод романа „Доль пастора" можно считать в основном благополучным, потому что переводчик сумел дать адекватной

перевод. Перевод романа „Госпожа пастора" является во многом неудачным. Язык перевода очень трудноватый, устарелый. В контексте найдется много неточностей. Также вредит переводу излишнее использование фенноизмов, что делает мысль автора трудно понятным.

Переводчик не в силах был передать стиль автора, который является очень богатым в отношении аллитерации.

Так как оба перевода сделаны уже в двадцатые годы, в них отражаются грамматические нормы того времени, потому и бывают в переводах различия в сравнении с современным эстонским языком.

Sisukord.

I. Eessõna. lk. 2.

II. Sissejuhatus. 5

III. Leksikaalsed väljendusvahendid: 21

1. Sünonüümid.

2. Fennismid. 31

3. Dialektismid. 39

IV. Fraseoloogia tõlkimisest. 46

V. Autori stiili edasiandmine grammatiliste elementide seisukohalt: 55

1. Lauseliikmete kasutamine.

VI. Sõnade järjekord. 59

VII. Keelendite ebaõige tõlge. 63

VIII. Tõlkimata kohad. 74

IX. Stiililisi kõnearusi. 80

X. Lõppsõna. 93

XI. Kasutatud kirjandus. 96

XII. Venekeelne resümee. 99